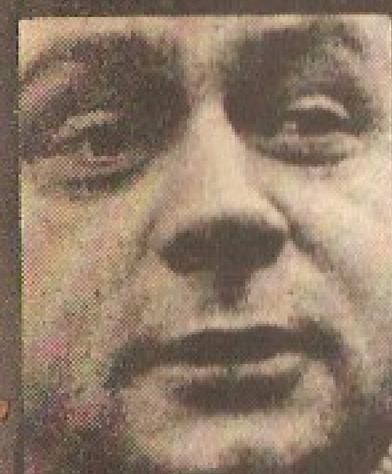
Hind 2o kop. 78 175

LR 1987 4 Ramūnas Klimas KIEČIUS, KUUPAISTE JA KAHERUBLANE PORTVEIN

RAMŪNAS KLIMAS

LR

"Loomingu" Raamatukogu XXXI aastakäik
ENSV Kirjanike Liidu ajakiri. Ilmub 1957. aastast
Tallinn. Kirjastus "Perioodika" 1987

KIEČIUS, KUUPAISTE JA KAHERUBLANE PORTVEIN

Veel pole olnud ühtki joomahullusehoogu, veel on ta, võiks öelda, terve, ja mida edasi, seda paremini mõistab maailma, oma füüsikat ja matemaatikat teab nii, et võib kas või praegu, siit urnilt minna otse klassi, tahvli juurde ning seletada lastele Archimedese seadust. Ei, veel mitte kõigil pole õigust teda haletseda, veel on niisuguseid, kellest on kahju temal, Kiečiusel, üks niisugune on kindlasti, - ning ta tõuseb urnilt, tulvil haletsust ja kaastunnet, paneb sellele inimesele käe ümber õlgade, ja nad lähevad edasi...

4

RAMŪNAS KLIMAS

KIEČIUS, KUUPAISTE JA KAHERUBLANE PORTVEIN

Leedu keelest
tõlkinud
Mihkel Loodus

«Loomingu»
Raamatukogu
1987 4
Tallinn
Kirjastus
«Perioodika»

N (Leedu)
K 53

Tõlgitud raamatutest
Ramūnas Klimas
Atostogos po Aukštaitijos pilnatimi
Apsakymai ir apysaka
«Vaga», Vilnius 1976

Ramūnas Klimas
Gintė ir jos žmogus
«Vaga», Vilnius 1981

SISUKORD

Toimetuskolleegium: A. Ehin, G. Grünberg, A. Kaalep, T. Kallas, P. Lias, J. Ojamaa, O. Ojamaa, A. Ravel, E. Soosaar. Toimetaja A. Sisask. Toimetuse aadress: 200 001, Tallinn, Harju tn. 1, tel. 440 [illegible] Trükkida antud 30. 12. 1986. Trükiarv 14 000. Kaama Tselluloosi- ja Paberikombinaadi ofsetpaber nr. [illegible] 60×84, 1/16. Trükipoognaid 3,0. Tingtrükipoognaid 2,8. Arvestuspoognaid 2,9. Tellimus nr. 4788. EKP Keskkomitee Kirjastuse trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a. Hind 20 kop. На эстонском языке. Библиотека «Лооминг» № 4 (1520) 1987. Издательство «Периодика». Рамунас Климас. В ЛУННОМ СВЕТЕ. Рассказы. Перевод с литовского.

STEPKUS, KES MUUTUS LINNUKS

Selle kirja esimeste sõnadega tõttan ütlema, et Teid ei huvita vahest üldse, kes see kirjutaja on, Teie olete alles väga noor, minu poeg Aliukas aga on juba ülikooli lõpetanud. Kuid ma kirjutan ikkagi, et mina, Antanas Stepkus, istun tööl kompressori juures ja kõrvakuulmine on juba sutike kehv, Teie aga kõnnite koridoris direktori paberitega ja vististi ei teagi, et on olemas sihuke kompressor, mille pärast inimene ei kuule enam hästi.

Ma istun praegugi selle kompressori juures, ta undab, madu, kuid manomeetri osutid näitavad, et ta võib unnata, käib nagu kellavärk, ning ma kirjutan Aliukase vihikusse, kuhu on üles tähendatud poliitökonoomia, ja seal on mitu päris tühja lehte.

Te lugesite läbi, mis ma siia kokku olen kritseldanud, ja muidugi mõtlesite, et vanamees on päris lapsikuks läinud, aga ma arvan, ehk ei maksa selle lapsikusega kiirustada, soojendage seda pihus nagu raha, ning kui saate teada, et Antanas Stepkus kompressorihoonest on muutunud linnuks, pealegi mitte mingiks tavaliseks linnuks, vaid niisuguseks, kes ei jõudnud sügisel koos teistega ära lennata, jäi kogu talveks, ning mingid kaastundlikud inimesed poetasid talle toiduraasukesi, eks siis laduge oma arvamine lagedale.

Aliukase poliitökonoomia võtsin siia kaasa sellepärast, et tubli kuu aega tagasi, ei, nüüd juba kahe kuu eest sain aru, et minu naine Leokadija on kogu elu olnud minu vastu väga hea, kuid headusest väsib inimene hullemini kui halbadest asjadest ning võib sind ükskord kuradile saata, võib koguni öelda Aliukasele, et ma polegi tema lihane isa. Niisugust asja sain ma tunda Nevėžise jõe ääres, kui õngitsesin tavalises paigas särgi, kõik aga algas öösel, kui ma nägin unes, et magan mingisuguse naisterahva kõrval, ei maga, vaid laman, mis magamist seal saab olla, — naisterahvas vaatab mind, silmad suured ja ilusad nagu vasikal, ning minul, mine või segaseks, on nii hea ja sutike kurb, et ta ainult vaatab ja ei ütle midagi, pärast aga avaneb uks ja sellesse vaiksesse unenägemisse tuleb minu naine. Naisterahvas aga kammib juba peegli ees juukseid ja on selga tõmmanud samblakarva džempri, minu naine näeb kõigepealt seda džemprit ja küsib naisterahvalt, kust too on sellevärvilise saanud? Eile kaubamajas müüdi, vastab naiste-

rahvas, oleksin ilma jäänud, aga mul on seal tuttavaid, ütleb ta, kuid minu naine ei uuri enam džemprit, vaid naisterahvast ennast, ning ütleb äkitselt, et kas poleks aeg mõlemal, see tähendab minul ja sellel naisterahval, minna sinu ema juurde? Kuhu sa enam lähed, ütlen mina, vähk sõi emal oma kümme aastat tagasi sisikonna ära, iseasi kui minna hauale, aga sellest pole tuhkagi kasu, nagunii ei saa teada, kas ta on andnud õnnistuse või mitte. Parem juba hauale kui mitte kuhugi, ütleb minu naine, ma ärkasin ja vaatasin kaua hämaruses ringi, tõusnud voodis Leokadija kõrval istukile, kuni viimaks taipasin, et olen oma kodus.

Ma läksin kööki vett jooma ning olin juba janu kustutanud, kruusi juba ämbri juurde tagasi pannud, kui välgatas mõte, ei ma ei tunne ühtegi sellist naisterahvast. Hommikuks praadisin endale paar muna ning süües mõtlesin igapidi, miks ma nägin teda unes kui väga lähedast inimest, ei suutnud aga midagi välja mõelda, kuid siis läksin tööle, selle neetud kompressori juurde istuma, lugesin otsast otsani läbi rasvaplekkidega ajalehe, millesse olin keeranud leiva lihatükiga ja kurgi, ning aiva mõtlesin ja mõtlesin, kuni kompressoriruumi tukerdas abitööline Makauskas. Teie ehk ei teagi, et Makauskas tuleb ühtelugu minu juurde tukkuma, kui on vabriku taga põõsastes söönud mitte niivõrd palju, kuivõrd lustlikult, ning ta väsib ära, enne kui töö lõpeb. Nii ma siis ütlesingi talle, et kannata tsipake, ära jää tukkuma, mina lähen ametiühingusse Linka juurde tuusiku asjus rääkima, sina aga jälgi manomeetrit. Mul hakkas kuidagi paha, kui mõtlesin, et varsti on puhkus ja peab jälle kodus kükitama, inimesed saavad tuusikuid, sõidavad kuhugi saja kilomeetri kaugusele ilma naiste ja lasteta, mina aga pole veel kordagi tuusikut saanud.

Linka pani mu istuma sihukesele pehmele toolile ja ütles, et hüva, saad tuusiku, oled tubli kompressorimees, kümme aastat töötanud avariideta, ammu oleksid pidanud tulema. Ütles, et võid liival vedelda nagu krahv Tiškevičius, ning kui ära tüdined, hakkad õngitsema kuivas meres, kus ujuvad näkineiud. Ta küsis pooltõsiselt, poolnaljaks, kas ma olen õngemees. Sel ajal tulite kabinetti Teie, ma vaatasin ega uskunud oma silmi, džemper oli samblakarva nagu tollel öisel naisterahval, lausa külm higi tõusis otsaette, Linka aga embas Teid, kiskus suu kõrvuni ja küsis, just nagu oleks vaadanud minu unenägu läbi lukuaugu: kust sa, Aldutė, niisuguse paradiisivärvi välja tõmbasid? Mul on kaubamajas tuttav, vastasite Teie, mina aga seisin, olin otsekui alasti või läbinähtav, vaju või maa alla ja roni välja kusagil Austraalias, kus sind keegi ei tunne. Kompressoriruumis ei näidanud manomeeter enam rõhku, vaid tunde, abitööline Makauskas norskas magusasti, ise rinnuli laual, ma kahmasin tal särgist kinni ja käskisin jalga lasta, mitte enam siia oma nägu näidata poole liitri ja lõhnadega. Ise aga jäin

jälle mõttesse, kui juba nägin Teid unes otsekui omainimest, siis on siin tõepoolest midagi, isegi rohi ei tärka ju mitte millestki, seejärel hakkas manomeeter jälle tunde näitama ja mul ei olnud enam aega mõtelda.

Kodus oli naine kuidagi lahke, ma ei teadnud veel, et Aliukas tuleb Šiauliaist meile, naine käskis mul minna poodi, tuua kefiiri, võid, ütles, et võin osta ka pudeli õlut. Ta ütles pudeli, mina aga kuulsin kaks, ma ütlesin juba, et kompressori pärast on kõrvakuulmine vilets, hea veel, et ainult kaks, oleksin võinud kuulda ka kolm, ning kui koju tõin, siis alles läks lahti, sa oled igavene masuurikas, tõbras oled, sa kuuled ainult seda, mida tahad kuulda, kui sa elaksid oma voli järgi, laseksid minu ja oma palga kõrist alla, Aliukas poleks saanud ülikooli lõpetada. Te ärge mõtelge, et me elame rihma pingutades. Kompressori juures teenib kenasti, kui on staaži nagu minul, ning Leokadijat ei meelita kauplusest ka meepräänikuga ära, nüüd aga sai minust pudeli õlle pärast tõbras. Teinekord oleksin ehk sülitanud, ja lool lõpp, kuid sel päeval oli kõik justkui pahupidi, öine naisterahvas ja Teie ja käsk minna surnud emalt õnnistust küsima ja et inimene ei saa teiste eest varjata mitte ainult rublat oma palgast, vaid ka unenägu, ja ma läksin lausa marru, haarasin naisel juustest ja paiskasin voodile. Ta lamas, ei kõssanudki, ainult silmad olid nagu põlevad söed, paistis, et kisuks mu lõhki, kui ainult saaks, siis ma sülitasin tõepoolest põrandale, võtsin õnged, viskasin kotti selle ebaseadusliku pudeli ja kootisin Nevėžise äärde.

Seal on mul oma koht, juba paarkümmend aastat ei tea seda vist keegi, vahel annan särgedele keedetud nisu, mõni teine konutab jõe ääres hommikust õhtuni, koju aga viib kolm ahvenapoega kassile, minu naisel aga hakkab kalast lausa halb, ta ütleb, et muudkui tood ja tood, parem pakun Vasiliauskienėle. Lasksin oma piitsad otsapidi vette ja sikutasin kohemaid välja särjeniraka. Sihukest ei sobi katlasse panna ega tagasi lasta, kalad vist räägivad jões kuidagi omavahel kokku, viskasin kotti, seejärel ujusid õngekorgid tubli tunni rahulikult, ning ma võtsin kotist pudeli. Ehk oli õlu liisunud või loksutasin mina teda siia tuues liialt, purskas nagu šampanja, määris käed ära, ainult põhja jäi natuke vahtu.

Siis ma küsisingi endalt, mis sellest kõigest nüüd saab, Antanas Stepkus? Näed unes noori naisterahvaid, ajad enesele õlut peale. Elus ei vea sul, Antanas Stepkus, ütlesin endale ja heitsin pudeli põõsastesse. Aga võib-olla sina, Antanas Stepkus, oled nagu lind, kes jäi hilissügiseni ega lennanud ära koos teistega, sa oled läbimärg linnuke, ning inimesed ei andnud sulle ulualust ega poetanud maitsvat toitu mitte armastusest, vaid haletsusest. Seda ma arvasingi, et haletsusest, ja imestasin ka ise, et arvasin nõnda õigesti, ning äkitselt sain väga selgelt kõigest aru, nii enesest kui ka oma

naisest Leokadijast, ning miks me oleme elanud üheskoos hõbepulmadeni ja elame edasi, ning võib-olla tõepoolest veame preestri käsu kohaselt ühte vankrit surmatunnini. Ja veel olen ma aru saanud, minu naine on kogu elu olnud minu vastu hea, aga kes ei väsi niisugusest kauasest headusest. Parem jutustan Teile kõigest järjekorras.

Teie muidugi ei tea, kust Te võitegi teada, kui isegi minu naine ei tea, et kaua aega tahtsin Leokadijale otsa peale teha. Me läksime paari kohe pärast sõda, elasime aasta, temal aga pole midagi tulemas, elasime teise, kolmanda aasta, ikka pole midagi, viimaks ta ei pidanud vastu ja ütles, et mine, Antukas, tohtri juurde. Aga mida mul sinna asja, kui ma tean endast kõik ilma tohtritagi, sõja ajal, kui olin partisan, losutasin pika öö raudtee ääres, oli kakskümmend kraadi, võib-olla rohkemgi, kogu mu elamine külmus ära, pealtnäha jäin meheks, aga mitte niisuguseks, kellest naised käimale saavad. Seepärast ei läinud ma ühegi arsti juurde, istusin natuke õllesaalis, tulin koju ja ütlesin, et kõik on nii, nagu issand jumal andnud, Levutė, tohter käskis pingutada. Ütlesin ja unustasin, paari kuu pärast aga tulen töölt, Leokadija on pidukleidi selga pannud, ennast üles löönud, surub minu ligi ja sosistab kõrva. Ütleb, et sa oled mees, mitte saabas, et nikerdasime kaua, aga valmis nikerdasime. Mina kuulan ja ei taipa mõhkugi, siis aga lööb plaksti silme ette, kuidas tema, Leokadija, kandis alati sedasama pidukleiti, kui läks lobisema oma sõbranna Vasiliauskienė juurde. Plaksti, ja ma sain aru, nii hakkas ta ennast üles lööma siis, kui Vasiliauskienė juurde tekkis üüriline, sihuke kehkenpüks, kalasabamustriline palitu, triibuline kuub, linavabriku raamatupidaja, võib-olla aga arveametnik. Sa oled lipakas, pistsin karjuma, nägid kehkenpüksi ja ajasid jalad laiali. Löön su siinsamas maha, kisendasin, tema aga vajus potsti minu ette põlvili, see pole õige, Antukas, ükski kehkenpüks ei ole mind puudutanud, ainult sina, sina üksi, aga ma nägin, ta valetab, nurjatu, ja ei suutnud kuidagi meelde tuletada, kuhu olin torganud saksa täägi, mida kasutati põrsaste veristamiseks.

Hiljem hakkas viha lahtuma, varsti polnud temast palju järel, Leokadija kõht tõusis peaaegu lõua alla, naine oli väga rõõmus, et kannab last, ja palus alatasa, katsu, Antukas, kas liigutab. Ja ma katsusin teda kohmetult justkui varastatud asja, ning nõnda tuli ilmale Aliukas, võõras, aga ikkagi laps, vahel pistis südame all, kui meenus, et see pole minu ihu, pole minu veri, ainult et parem kasvatada niisugust kui üldse mitte kedagi.

Tol päeval Nevėžise ääres sain aru, et olen Leokadija ees suuresti süüdi.

Varem mõtlesin alati, et tema on süüdi minu ees, las rõõmustab, et ma kasvatan kehkenpüksi last ja vaikin, aga tuli välja, et on

vastupidi. Ka Leokadija ei olnud rumal, ta saatis mind tohtri juurde, aga ise käis enne polikliinikus ja sai teada, mida mu asjad väärt on, kui tal kolme aasta jooksul ei hakanud südame all keegi liigutama. Minna käskis ta ainult püha rahu pärast, missugune mees hakkab polikliinikus rohtude haisu nuusutama ainult selleks, et kuulda, kas kevadel tema seeme tärkab, parem nuusutab ta juba õllesaali haisu ja viib seda veel kojugi. Ja Leokadija laskiski endale lapse teha. Mitte armastusest selle kehkenpüksi vastu, ei, ma nägin, et ta koguni rõõmustas, kui too mahhinatsioonide eest istuma pandi, vaid haletsusest minu vastu ja headusest. Majas kasvab laps, mõtles ta, Antanas arvab, et oma, ning ei valuta südant, et on viljatu, mina aga katsun selle oma hingele võetud valega kuidagi toime tulla. Leokadija vaeseke lootis, et ühel ilusal päeval sünnib valest tõde ja veel niisugune, et see seab kogu elu otsemaid joonde.

Pealtnäha nõnda oligi, kui mina õngedega koju jõudsin ja tema koos Aliukasega mulle juba lävele vastu tuli. Kas memm räägib tõtt, onu Antanas, asus teregi ütlemata asja juurde Aliukas, kes oli Šiauliaist siia sõitnud marjamoosi ja hapukurke sööma, kas on tõsi, et sa teda peksid? Mis onu ma sulle olen, ma olen su isa, vastan mina, ise aga ei suuda jalga kuidagi üle läve tõsta, isa, aga Aliukas ütleb ei, ära aja udu, memm rääkis mulle kõik, minu pärisisa on praegu vanglas. Juba jälle, küsin Leokadijalt, ta istub laua ääres, välgutab oma põlevaid silmi ja veeretab kiiresti leivakuulikest. Sa oled alles noor, ütlen oma pojale, sellele pudrupeale, kes on praegu minu poeg rohkem kui kunagi varem, pühi oma nina puhtaks ja liiguta õpetatud ajusid, kumb isa on sulle parem. Kas see, kes istub türmis, või see, kes kompressori juures? See, kes memme ei peksa, vastab Aliukas. Küll ta peksaks, ütlen mina, ja veel kuidas, ainult et oma kõlvatu elu pärast on ta trellide taga, käsi ei ulatu, ning järsku näen, miks jalg üle läve ei tõuse. Kaks kohvrit on kapi otsast maha tõstetud, isegi tolm on pühkimata, aga juba mõlemad pungis. Leokadija veeretab veelgi kiiremini oma leivakuulikest, Aliukas mõõdab pikkade sammudega tuba, ma koguni rahunesin pisut, hakkasin koguni oimama, missugusele tõele pani alguse Leokadija vale. Mina ei ole Aliukase isa? Mina ei ole? Tõde on ainult pinnal, aga kaeva sügavamale ja sa kaevad välja silma. Silm vaatab, kuidas hiljaksjäänud lind togib nokaga eilset kartulit. See silm on haletsusest kalkvel. Issand jumal, kui palju häda teevad inimesed üksteisele kaastundest! Ma ei hakka rääkima, kuidas mõlemad edasi vaikisid, ütlen vaid, et mul oli ühtaegu nii valus kui ka kerge, kui Leokadija viskas leivakuulikese käest, just nagu poleks nendel, vaid minul endal tekkinud mõte asjad pakkida. Sinu tund on tulnud, Antanas Stepkus, mõtlesin. On tulnud, aga su tasku on tühi nagu lõõts, pole enam poega, pole

kodu, pole Leokadijat. Nemad vaikisid ikka veel, mina aga astusin kuidagimoodi üle läve, kummardusin kohvreid pühkima, mulle meenus, et minu paarimees kompressoriruumis Kelbinskas üürib tehnikumi lastele tuba, praegu on suvi, lapsed teevad vanemate juures heina, ehk võtab nädalaks-paariks enda juurde, kuni leian mingi nurga.

Kelbinskas koguni rõõmustas, kui mind nägi. Ütles, et nüüd on, kellega veini timmida. Ka tema naine rõõmustas ning lippas varsti toidupoodi, pärast aga viis mu tuppa, lumivalge voodi, virn vahest kümne aasta vanuseid ajakirju «Kobieta i Życie», raadio, mis võtab ainult Vilniust, ühtki tolmukübet, ühtki kärbest, just nagu vanadekodus, olin seal ehk nädala ja juba sain aru, et pole harjunud olema ilma Leokadijata, pole harjunud olema temata ei päeval ega ööl, tulgu mis tuleb, viin kohvrid tagasi sinna, kus on nende koht, kuid ühel hommikul helistasite kompressoriruumi Teie. Seltsimees Stepkus? Palutakse tulla direktori juurde. Direktor oli väga väsinud, me suitsetasime kumbki filtriga sigareti, siis hakkas ta rääkima. Sa oled spetsialist, Stepkus, veteran, kui oli juubel, said medali, kui poleks sinusuguseid, läheksin tsehhi treialiks, aga täna kuulsin, et ka sina pole kõige paremate killast, oled skandaalitseja, niisuguseid on harva. Olen süüdi, direktor, vastasin mina, laulsime koos Kelbinskastega, võib-olla liiga kõvasti, kui naabrid miilitsasse kaebasid. Sinu peale ei kaevanud naabrid, Stepkus, vaid sinu oma naine. Leokadija? Mis, kas sul on neid rohkem kui üks, kui sa ei tea, kes võib kaevata? Mina käin seaduse tähe järgi, ütlesin, direktor aga — mina samuti, ja laksas peoga vastu lauda. Kas sa arvad, et mind ei ole naine minema ajanud? Kümme korda, mitte vähem! Arvad, et jooksin kohvritega mööda linna ringi, tegin inimestele nalja? Mitte kuraditki! Sellepärast, et hommikul ajas minema, õhtul aga hoidis käterätikut, niikaua kui ma end pesin. Ega see päris nõnda olnud, direktor, ütlen, mind ei ajanud välja Leokadija, vaid mina ise. Kas kohvrid pakkisid samuti ise? Kohvrid pakkis tema koos Aliukasega, minema ajasin ennast aga ise. Direktor laksas uuesti vastu lauda. Mul pole aega sinu mõistatuste jaoks, tsehhijuhatajad ootavad ukse taga, vinna oma kohvrid tagasi, ja jutul lõpp!

Vaat seda ma just ootasingi. Seda ma ootasingi, et mõni minust ja Leokadijast ülem laksaks vastu lauda ja käsiks Kelbinskase varjupaigast ära kolida. Juhtus veel nii, et suurest tänutundest direktori vastu ei suutnud ma oma istmikku moodsast toolist lahti kiskuda ja hakkasin kurtma, missugune on olnud minu ja Leokadija elu, just nagu see teda huvitaks. Jah, pomises seejärel direktor, tõusis raskelt, läks akna juurde ja lükkas kardina kõrvale. Ma ei tea, mida ta õues nägi, vahest seda, kuidas laadijad päikese käes peesitasid, sest ta ütles kuidagi nukralt, kuu lõpp on

käes, metalli aga ei ole ega ole, eile saatsin Vaičiuse koos konjakiga KV Tšeljabinskisse, ehk aitab. Aitab, ütlesin mina, selleks teda nimetataksegi KV, et aitaks. Oo, kostku see otse jumala kõrva, ütles direktor ja tõmbas kardina ette. Siis istus minu kõrvale ja mulle meenus, et me oleme ju ühevanused, ainult et tema on direktor, mina kompressorimees, aga mõlemad oleme mehed, kelle elu kujunes pisut teisiti, kui seda noorest peast soovisime. Vaata, Stepkus, ütles ta, ainult kõiksugu paberimäärijad oskavad inimest jagada teise inimesega ilma jäägita. Elus niimoodi ei jaga. Elus on alati jääk, inimene varjab seda, kus vähegi saab, see aga ujub nagunii pinnale. Kas said aru? Ma noogutasin, ehkki ei taibanud suurt midagi. Pärgel võtaks, ütles ta, praegu olen veel mina direktor, seepärast kuula ja vii need saatana kohvrid tagasi.

Temal, direktoril, oli õigus. Minu Leokadija kuulub vist ka nende hulka, kes hoiavad käterätikut, kuni sa end pesed. Pärast küpsetas ta pardi õuntega ja pani lauale veel «Dainava» pudeli. Aliukas aga, tema asus nagu tookordki otsemaid asja juurde, sina, paps, ütles ta, püüad Nevėžisest viimasegi kala välja, jäta mõni kas või tõukalakski, laupäeval kavatseb minu ülemus sõita Alaušase järve äärde, ta võtab meid peale. Ma pole ju harjunud mujal püüdma, ütlesin, aga Aliukas naeris, on aeg harjuda ka Alaušase kalaga ja kalasupiga, veel jättis ta midagi ütlemata, ainult pilgutas silma.

Järgmisel päeval tuli kompressoriruumi jälle abitööline Makauskas. Palu vabandust, Antanas, ütles ta, sa solvasid mind, tahan teada, mispärast. Sa talitad ju nagu väike laps, ütlesin, tuled puhkama ja ei vaata kompressorit. See pole minu rida, ütles abitööline Makauskas, mina laadin too-dan-gut, mul on seda küll ja küll, palu vabandust. Aitab, ütlesin, eks sa käi siin, kui sulle meeldib. Tähendab, oled mu sõber, ütles tema ja puges kompressori taha. Kõik on jälle endisel kohal tagasi, mõtlesin. Nagu varesed linna aias. Keegi oli toonud sinna kaasa jahipüssi, veel mitte lasknud, ainult püssirohu lõhna levitanud, varesed lendasid laiali, veidi aja pärast aga istus igaüks uuesti puu otsa oma oksale. Kurat võtaks, mõtlesin, puude otsa tulid nad tagasi, aga olid unustanud, kus enne istusid. Nii nad jäid just nagu ilma kohata. Kuni ära harjuvad. Kuni meie kõik harjume selle direktori jäägiga, mida me hulk aega oleme üksteise eest jumal teab kus varjanud. Ei. Mitte jumal teab kus, vaid oma südamel, kuhu selle ise olime veeretanud nagu kivi, oma tahtmise järgi, ja kandnud, kuni jätkus jõudu. Ainult et mina ei suuda ikka veel taibata, kuidas me nii kaua vastu oleme pidanud. Kust küll on pärit see vägi, mis peitub inimese headuses teise inimese vastu? Võib-olla aga ei olene kõik meist, ei olene Leokadijast, Aliukasest? Võib-olla on juba nõnda seatud, et maailm ja inimene hoiavad rohkem

hea kui halva poole? Näiteks kevadel, kui on aeg paari minna nii inimestel kui ka lindudel, läheb kõik haljaks, lilled õitsevad, et see paariminek oleks nagu pidu. Või jälle siis, kui sul on väga paha olemine, näed unes mõnda võõrast inimest ja su meel saab kindlust juurde, sel inimesel aga pole aimugi, et on sind aidanud. Võib-olla ei saa ta seda kunagi teada. Räägitagu mis tahes, aga ma ütlen ikkagi, maailmas on olemas niisugune headus, mille me leiame, kui oleme emaüsast sündinud, ja mis on olnud kogu aeg ja jääb, ükspuha, kas me puhkeme inimeste seas nagu pungad või lõhkeme nagu paised. Sellepärast ei olegi mäda nii väga palju!

Mul on aeg, armas inimene, see kiri lõpetada. Linka käskis tuusiku pärast enda juurde tulla. Käisingi seal, kui mul oli kõik üsna segi ja sassis, nüüd on korras, aga tuusikust ma ära ei ütle. Ka Leokadija kinnitas, ära ole tobu, ametiühing maksab kinni, kas sa pole siis kompressori juures küllalt tööd teinud. Kui ärkan, mõtlen tihti merest. Varem mõtlesin ikka, et äkki võtab keegi ära mu koha Nevėžise ääres, nüüd aga mõtlen merest, sellest, et ta on väga sinine ja puhas ja et ma pean ilmtingimata sinna sõitma.

Te ainult ärge pahandage, et ma seda kirja ära ei saada. Te olete alles väga noor, ilus, küllap leidub juba neid, kes Teie rahu rikuvad. Pealegi on ka minul sutike häbi nõndaviisi suud vesistada. Sestap kirjutan oma nime siia alla ainult korra pärast, et alustatud töö lõpule viia.

Antanas Stepkus,
kes oli muutunud linnuks

POVILAS BARTKUSE HILINE ARMASTUS

«Hea raamat peab lõhnama higist,» seletas Bartkus kannatlikult. «Võib ka tubakast. Aga sellest limonaadist, nendest õnnetustest ja ülestõusmistest, võin öelda ka ilma nuusutamata, tuleb naiste parfümeeria hõngu.»

Raamatukoguhoidja Aldona visandas mõne närvilise kriipsuga ajalehe servale kleidi.

«Mul ei ole rohkem, onu Paulius. Sellest... Hispaaniast oled sa juba kõik läbi lugenud.»

«Mõni päev tagasi ütlesid samuti, et kõik.»

«Seekord on tõepoolest kõik.»

Bartkus läks akna juurde ja silmitses valgeid kanu õues. Aldona tõstis joonistuselt pilgu ja vaatas Bartkuse selga; ta teadis ju, et kaart on Bartkuse käes, ainult missugune, see oli teadmata. Järsku pööras Bartkus ringi, kissitas kavalalt silmi ja jäi ainiti vahtima kipsist rahvakirjanikku Petras Cvirkat, kelle vajutuse all olid lahkunud lugejate kaardid.

«Arvad, et ma ei ütle? Arvad, et ma ei ütle Giedriusele, kui ta tagasi tuleb, et sa käisid Venskūnase-poisiga jõe ääres?»

«Kuskil ma ei käinud!»

«Inimesed nägid ju.»

«Aga kas sa ise nägid?»

«Ütlesin, et inimesed,» võttis Bartkus paberossi ja koputas selle otsaga asjalikult vastu suitsupakki. «Räägin talle ära, eks sa siis pärast klaarita, kes nägi ja kes mitte.»

Kleit tuli niisugune, et ei kõlvanud nimepäevaks ega matuseks. Aldona püüdis seda päästa, joonistades rinnaesisele lehvi, siis kriipsutas joonistuse maha, ajas end puhevile nagu paabulind ja kadus riiulite vahele. Bartkus kummardus üle rinnatise värskeid ajakirju võtma.

Ta lappas värvilisi lehekülgi ja vaatas nõnda ringi maailmas, kus keegi kedagi tapab või kallistab, pisut kauem peatus foto juures, millel vööni paljas, džiinidega noor mees hoidis süles alasti last, surus teda oma lopsaka karvakasvuga rinna vastu, selle mehe käed olid raskest tööst soonilised, kuid tema nägu ei olnud kuri.

Aldona tuli raamatuga tagasi ja küsis:

«Mida need inimesed siis nägid, onu Paulius?»

«Kust mina tean, mida!» Bartkus naeratas sedasama kavalat naeratust. «Mina ise ei näinud midagi.» Ta hiilis ligi nagu kass ja kahmas neiu käest raamatu.

«Väljapressija!» sattus Aldona hüsteerikasse. «Võrgutaja!» Bartkus aga itsitas rahulolevalt:

«Liiga vana, Aldutė. Olen juba liiga vana sihukese asja jaoks.»

Ta luges pealkirja, vaatas kirjaniku fotot ja sulges raamatu. Koputas taas paberossiotsaga vastu pakki ja ajas käe taskusse tikkude järele... Kuid käsi jäägi kopikate, tubakapuru, igasugu kruvide ja mutrite seltsi — Bartkusel välgatas paha mõte ning ta jäi Aldonat põrnitsema niisuguse pilguga, et too nõjatus vastu riiulinurka ning oigas tasa.

Bartkus aga tormas uksest välja ning tuiskas mööda Barkūnai aleviku peatänavat.

Aldona toibus, jooksis talle järele, hüüdis, et ta tuleks tagasi, annaks kaardile allkirja, siis aga puhkes nutma, näidates käega silmapilkselt kogunenud inimestele lukkseppmeister Povilas Bartkuse kaugeneva kuju poole:

«Ma lähen hulluks! Mind ajavad hulluks niisugused nagu onu Paulius! Kunagi ei tea, mis tembu ta teeb... Varastas raamatu!»

Aldona ei teadnud, et kolmekümne kaheksanda aasta džiip

ilmus taas tolmupilvest Povilas Bartkuse mälus, hüples kividel, kihutas mägedes asuvasse väikelinna, ning pistnud pea kabiinist välja, viipas kirjanik fotolt, mille nüüd koos raamatuga viis ära Bartkus; Aldona ei teadnud, et selles linnakeses oli tunda vabariigi lõhkikäristatud kopsude lõhna, nemad aga jõid hispaania veini ja tantsisid vabariiklaste naistega hispaania tantse; hiljem mängisid kivisel tasandikul jalgpalli, jah, jalgpalli, ehkki vabariik lõhnas juba omaenda verest, naised halasid, kirjanik aga istus nende seas, hoidis süles määrdunud vabariiklasepoega ja kehutas raevunult interbrigaadi mehi.

Bartkus lukustas end oma tuppa ja vajus hingeldades kušetile. Tema naine koputas, ta ei lasknud sisse. Bartkuvienė hüüdis, et see on viimane kord. Naine ähvardas, et annab Zenkevičiusele ja Navašinskasele malka, kui need ei jäta tema mehe jootmist. Bartkus aga luges. Luges videvikuni, siis pani tule põlema ja luges kogu öö, pööraselt toreda ja pisut nukra öö, mõlemad aknad olid pärani, nende taga, augustikuu soojas põues, oli Barkūnai, seal oli Leedumaa ja kogu maailm, ning selles maailmas siristasid ritsikad ja sädistas musttuhat lindu; Bartkust valdas õnnis joobumus, ta oli kummaliselt kindel, et tema kehasse on asunud veel üks hing, selle kirjaniku hing, ta nägi kõike ümberringi kahekordse selgusega, nägi läbi selle tähtede ja lindude öö ning tajus seda kaks korda teravamalt kui seni. Raamatus kavatses keegi *Ingles* silla õhku lasta ja hiljem laskiski, ning Bartkus, eemaldudes viivuks neist talle täiesti võõrastest inimestest, mõtles filosoofiliselt, et nii tema ise kui ka kõik teised, kes olid läinud kaitsma vabariiki, leidsid Hispaanias silla ja lasksid seda õhku järjepannu aasta või kaks, ning see sild aina lendas ja lendas tähtede sooja kirkuse poole, purustades pahad köidikud, millesse inimesed olid mässitud, ning armastuse ja lindude öö õhk tungis kopsudesse, mis olid võõrdunud hingamast täie võimisega, ja joobnustas.

Bartkus otsustas, et kirjutab algul Vilniusse, toimetusse, ja kui on saanud vastuse koos aadressiga, siis ükskõik kuhu vaja, kas või pärapõrgusse; tal ei tulnud mõtetki kirjutada otse Hispaaniasse, sest oleks võinud kihla vedada, et niisuguseid mehi nagu tema tuttav kirjanik ei hoia miski — peale kuuli — pikemat aega ühel kohal; täpsemalt öeldes sarnanevad nad ise kuulidega — kihutavad tolmunud džiibiga linnakesse, teevad sulle ettepaneku võtta lapikust pudelist vabariigi terviseks ja jätavad taas enda järele tolmupilve.

Sel pärastlõunal tärkas Bartkusel jumal teab miks mõte puhastada tara ääres sirelite juures olev kaev. Kaevu ei kasutatud enam ammu, mitme aasta eest olid nad koos Zenkevičiuse ja Navašinskasega sisse seadnud veevärgi, kuid sel pärastlõunal võttis Bartkus nõuks kaev puhtaks teha ning tõstis sellest välja hulk ämbreid vett koos lemmelde ja konnadega. Ammutades ta märkas, et päikese tuline silm hakkab juba vajuma valge tolmuimejavabriku taha — oli paras aeg küürida käed puhtaks, ent ta kavatses veel silmitseda selget pilvitut õhtutaevast vabriku kohal, ning sel ajal asus jalgvärava kallale Apolius, kirjakandja. Ta leidis vaevaliselt haagi, vaarus õue ning tuigerdas koos valge ümbrikuga läbi sääseparve.

«Kui ma ringkäigul olin, siis sind ei olnud.» Apoliuse keel takerdus. «Mõtlesin, et Vilniusest, masinal löödud, mõtlesin, et joon natuke Ona juures õlut, annan sulle isiklikult kätte. . .»

Lämuste sõrmedega rebis Bartkus ümbriku serva ära.

Lp. sm. Bartkus,

kahjuks ei ole meil võimalust aadressi teatada. Kümme aastat tagasi laskis see kirjanik end jahipüssist maha. Meil oli hea meel kuulda, et Barkūnais elab inimene, kes on õlg õla kõrval võidelnud koos ühe helgeima isiksusega XX sajandi kirjanduses helgeima isiksusega kellele õnnelik saatus õnnelik saatus. . .

«Mõtlesin, annan isiklikult kätte. . .» Apolius ei olnud veel kaotanud lootust, et ta kutsutakse tuppa, pakutakse klaasike.

Ent Bartkus oli ta juba unustanud. Päikese tuline silm vajus otse vabriku õue, ning vabrik ei olnud enam valge, vaid erepunane, just nagu tulekahju ajal, ning Bartkusele näis, et teist korda oli surnud tema ema, teist korda teatati talle liiga hilja, teist korda sõitis ta kohale ja leidis eest vastikult puskarist lehkavad peied, ema tühjas kambris aga norskas keegi kauge sugulane. Ning Bartkus tundis, et muutub väiksemaks, tõmbub kokku, ta tajus selgesti, et väheneb Bartkuseni, kes oli enne raamatut.

Ritsikad rohus vaikisid.

Ja üksainuke lind kaebles kibedasti kusagil kirikuaia pärnade otsas.

Bartkusele meenus, et peetripäevast oli keldrisse veel üht-teist jäänud.

Ägisedes tõstis ta pukile väikese vaadi, laskis kolmeliitrisse klaaspurki heledat liisunud õlut. Jäi selle juurde tubliks tunniks, ära minnes aga võttis tabaluku keldri ukse eest ja viskas nõgestesse, et Bartkuvienė naisepeas ei tärkaks mõte tulla siia võtmega ja lõhkuda mehe habras lootusepurre. Kaks päeva kurseeris ta keldri vahet, pärast reisi ei lärmanud, ei taiutanud ringi, vajus kušetile, püüdis tagasi vaadata oma möödunud aastatele, ning leidis sealt vaid õllekarva uduvine, jäi magama, õnnis naeratus

suul. Kolmanda päeva hommikul, saanud jagu õllest, sirutas ta käe tunamulluse pihlakaveini järele ning ajas riiulilt maha pohlamoosipurgi. Nüüd ei kannatanud Bartkuvienė enam välja ning kutsus arsti, et see mõõdaks mehel vererõhku. Bartkus palus doktorit nii viisakalt, kui vähegi suutis, et see kaoks koos kõigi oma mängukannidega sinna, kust oli tulnud, enne kui ta hakkab mõne kõvema esemega kaitsma oma kons-ti-tut-sioonilisi õigusi. Ta oli katastroofiliselt kainenenud. Hajunud oli õllekarva uduvine tema ajus ning ta nägi õudusega, et seal lausa kihavad igasugused mõtted inimestest, elust, kolmekümne kaheksandast aastast, mil ta oli Hispaanias kaitsnud vabariiki ja joonud selle terviseks koos ühe helgeima isiksusega XX sajandi kirjanduses, aga hiljem see isiksus unustas, et inimene kuulub rohkem oma ligimesele kui iseenesele, ja suunas endale kaheraudse, ning Povilas Bartkus ei suutnud kuidagi mõista, miks lasust kümme aastat tagasi ei purunenud aknad Barkūnais, Leedus ja kogu maailmas.

Bartkus seisis akna juures. Aknast oli väga hästi näha, kuidas mehed rüüpavad Ona einelaua tsementtrepil istudes õlut. Oli hästi näha, mis toimub õuedes: kuidas naisterahvas peseb palis pesu, kuidas lapsed viskavad palli läbi seina külge löödud tünnivitsa, kuidas kaks inimest — üks suur, teine alles päris väike —, näovarjud ees, tõstavad mesipuust kollaseid kärgi ja silmitsevad neid vastu tüünet õhtupäikest. Aknalaual oli toimetuse kiri, nüüd juba nõnda kolletanud, just nagu oleks see kirjutatud kümne aasta eest samal päeval, mil Povilas Bartkuse sõber pööras enda poole kaheraudse torud.

koos ühe helgeima isiksusega XX sajandi kirjanduses. Ajakiri saadab Barkūnaisse korrespondendi, lugejad peavad kuulma kellele õnnelik saatus õnnelik saatus saatus

Välk ja pauk! vandus Bartkus. Mida see korrespondent siit otsib? Mida ma talle räägin? Ma ei räägi talle midagi. Ainult ütlen, kui ta siia tuleb: vabrikus on pidupäev, saime metalli õigel ajal, kirjuta, rõõmusta, aga sellest kirjanikust Hispaanias ei tea ma midagi. Oled teda näinud? Olen. Oled temaga joonud ühest pudelist? Olen. Aga veel? Rohkem ei tea ma midagi — tal turgatas mõte, et see *rohkem* on suletud tema hingepõhja ning sellest võõrale lobiseda oleks üpris aufu... Sa oled nutikas, haritud, ütle mulle parem, miks ta nõnda tegi. Sa ei tea? Kas maailmas on olemas üksainuski inimene, kes teab? Üksainuski, et ka mina saaksin teada... Tookord, pärast jalgpallimatši, ütles ta: inimene ei ole inimene, kui ta õhtul loeb ajalehest, et Saksamaal vehitakse kaikaga, ja heidab rahuliku südamega voodisse naist katsuma. Kui tal käed sügelema ei hakka. Joome, ütles ta siis, revolutsiooni terviseks... Mina inglise keelt ei oska, üks venelane, keeleõpetaja, tõlkis mulle... Kui ma lugesin hingekellast, tekkis kõva tahtmine tasuda talle kostitamise eest ja küsida, kuidas ta selle ära on õppinud. Selle teadmise, selle inimesest läbi nägemise, kõigest läbi... Pole enam kelleltki küsida, vennas. Teda ei ole enam, teised aga ei tea... Miks ta tegi nii?

Need kaks, kel näovarjud ees, aina tõstsid mesipuust kollaseid kärgi ega pannud enam tagasi, viisid majja, sest kärjed olid täis. Väike viis, suur aga seisis taru juures ja üksnes vaatas talle järele. Võib-olla aga hakkas tal Ameerikast kahju? Tema kirjutab, kirjutab, aga nemad ronivad ikka Vietnami... Siis ei olnud veel Vietnami, Povilas... Ma tõin ainult näiteks, ta tappis meistri, meistri! Kui tappis, siis järelikult vihkas teda eneses, kas ta muidu oleks pööranud jahipüssi tema poole?... Raiu mul või käsi otsast, ta ei teinud seda enda pärast. Ma tean, ta tahtis kõike korrapealt. Kirjutas raamatu ja arvas, et kõik läheb selsamal päeval joonde. Et läheb joonde Hispaanias ja kogu maailmas. Nõnda ei juhtu. Neljakümne esimesel aastal taganesime Smolenski alt, hiljem aga läksime edasi, Saksamaani välja, ma tean, nõnda ei juhtu, et inimene võiks õhtupoolikul poja seltsis mett välja võtta ja samal ajal unustada, et ta kunagi midagi kartis... Tema aga tappis eneses meistri. Kui tahad teada, siis inimesel ei ole midagi tähtsamat kui meisterlikkus. Süda, neerud — kunagi istutatakse neid ümber nagu peete. Meisterlikkust aga mitte kunagi. Inimene suri — ja meistriga on kaputt, niisugust enam ei sünni.

Aga käed, Povilas? Kas see pole siis tähtis, et käed sügelevad?

Ma mõtlen inimesest. Kui ei sügele, siis pole inimene, ütles ta selgesti.

Zenkevičius ja Navašinskas tulid Ona einelaua trepist alla ja astusid üle lävepaku Bartkuse suunas. Asfaldil sibasid julgelt tuvid, sinised nagu antratsiit. Väike meevõtja, nüüd juba näovarjuta, tõi majast savikausi ning koos isaga hakkasid nad sellest ragilusikatega mett sööma, imesid kärgedest magusat. Ukselukus ragilusikatega mett sööma — Ukselukus ragises võti kaks korda, Bartkuvienė tõtlikud sammud tapsisid koridorist kööki, Bartkus aga seisis ikka veel akna all ja otsekui nägi, kui sügavale Barkūnai rahusse ja vaikusesse on kõik vajunud, aga see kõik on elav, mõnikord ilmub maa seest niitude udu kohale sinu sõbra nägu, ning sa saad üpris ootamatult teada, mille eest teda austad ja armastad.

Zenkevičius ja Navašinskas tulid, et kutsuda Bartkust jalgpalli vaatama, kuid leidsid, et toa uks on väljastpoolt lukku keeratud. Bartkus lesis siruli kušetil, närtsinud ja vööni alasti, vanad sõjaväelase kalifeepüksid jalas; piklik kondine nägu padja erepunaste rooside taustal tegi ta La Mancha rüütli sarnaseks,

kes on põhjani kummutanud muulaajajate vihakarika. Aimates halba, hüppas ta ukse juurde ja hakkas sellele rusikatega taguma. Bartkuvienė paotas ust, lükkas osavasti sisse solgiämbri, ja lõi ukse kinni otse Bartkuse nina ees. Zenkevičius ja Navašinskas, näod vastu klaasi, nautisid tasuta komöödiat.

«Minu sõber on surnud,» ütles neile roidunud Bartkus.

Zenkevičius kehitas õlgu ja pani peopesad toruna kõrva äärde.

«Ma ütlesin, et sõber on surnud,» kordas Bartkus nukralt, kuid Zenkevičius kehitas uuesti õlgu ning eemaldus koos Navašinskasega akna juurest.

KIEČIUS, KUUPAISTE JA KAHERUBLANE PORTVEIN

Vahel mõtleb Kiečius, et ta on normaalne ainult siis, kui satub mingisse jõuvälja; tarvitseb neil jõududel kaduda ning temast saab hoopis teistsugune inimene, talle koguni näib, et tema keha molekulaarstruktuur teiseneb ning soov elada muutub tundmatuseni.

Näiteks on ta normis kuuvalgel ööl. Kui kuu talle näkku paistab, magab ta nagu normaalne inimene, magab väga sügavasti, ning pole mingit tähtsust sellel, kui palju ta on päeva jooksul napsutanud. Võimalik, et siin on tegu mingi ebanormaalse normaalsusega, kuna kuupaiste ei meelita Kiečiuse ihu ja hinge unenäoorgiatele, valikut aga pole — ainult hahkjas helenduses saab ta inimese kombel magada. Seepärast on ta ka kuu faase tundma õppinud vist niisama hästi, nagu tegid seda vanaindia targad, ehkki ta neist faasidest ei kirjuta ega anna teistele nõu, millal külvata, millal looma veristada, millal ja kuidas armastada naist. Ta ise armastab ainult kuuvalguse ajal, aga ei räägi sellest kellelegi. Sest ta pole kindel, kas see ei ole mitte väärastunud, paheline armastus.

Kui kuu on kadunud, magab ta tavaliselt veel, enamasti puhteajani, kuid nüüd sarnaneb see juba liikumisega inertsi mõjul — sellal painavad teda unenäod, ta näeb, mida hing ihkab (või ehk mida ei ihka?), alates mesosoikumi elukatest ja lõpetades inimestega, kes alles eile olid elus ja küllap ei surnud ka öösel, kuid kes hommiku eel ilmuvad Kiečiusele koolnuna.

Just seda aega vihkab ta lausa haiglaslikult.

Vihkab puhteaega.

Nüüd on ta ärganud, kivikatuste kohal hakkab tasa ja võikalt hahetama. Alles ähmane valgus hoovab kusagilt maa alt, võib-olla rõsketest, hallituselehalistest õuedest, ning püha Antoniuse kiriku roostes rist näib lausa lõikuvat sellesse hahetusse otsekui elavasse ihhu. Seda võib tunda ja näha läbi akna, muidu aga ei ole peaaegu midagi näha isegi toas, sest siin, hämaras, võib vaid aimata nende esemete piirjooni, millesse paljude aastate jooksul polegi elama asunud tema perekonna vaim.

I

Praegu venivadki minutid, köögis — midagi labasemat on raske välja mõelda — tilgub kraan. Piisk piisa järel silgub Kiečiuse kuivanud ajju, ta võiks tõusta, hiilida kööki ning ajada selle saatana sigitise all suu ammuli, nii nagu oli tihti teinud varem, kui igavene tilkumine tõi Kiečiuse hingele natukenegi kergendust, ent praegu lesib ta diivanil nagu halvatu, riided seljas, isegi kingi ei võtnud õhtul jalast, ning kannatab.

Teda on tõepoolest halvanud üks mõte, üks teadmine: taskus pole vaskrahagi, mis siis veel rääkida kahest mündist, sellest, et nad kõliseksid. Ilma nende kõlinata aga ei ole ta inimene. Ilma kõlinata on ta vaid koduloom, kes hommikuti ahmib vett. (Et Kiečius ei ole täna hommikul inimene, teab ka tema naine. Kiečiuvienė lamab teisel pool seina, küllap on juba ärganud, vahib musta lakke, ei ohkagi enam, tema teadmine on vaikne. Ka tütar Daiva on sellesama seina taga ja teab, küllap ta näeb seda teadmist unes otsekui elukat, teadmine ajab teda taga mööda vanalinna õuesid, ning ta ei suuda kuidagi ärgata.)

Kaugel, terve korrus allpool, hakkab lööma Portveini kell. Löögid on nii mõnusad, just nagu vaiksel suveõhtul naaberkülast kostev koera haukumine. Hommikut igatsev Kiečiuse keha tõmbub ise tahtmatult pingule ja kuulatab, see kauge koer haugatab viis korda ja jääb vait, Kiečiuse pingul keha aga ootab kuuendat haugatust. Portvein, kelle täisnimi on Kaherublane Portvein, tunneks talle küll kogu südamest kaasa! Kuid ilma kopikata taskus pole ka Portvein inimene. Ja tunnistada end lojuseks, kes hommikuti vett kulistab, ei meeldi isegi Portveinile.

Kiečiusel pistab korraks rinde all — võib-olla on see kaasatundmine Portveinile, naiste eest tuleb seda kaastunnet varjata, ning Kiečius hoiab igaks juhuks hinge kinni, just nagu oleksid naised nii tundlikud, et suudaksid läbi seina tabada inimese mõtet. Naiste viibimine kõrvaltoas on kuidagi ebatõeline, illusoorne. Nii nagu eilne päevgi, mis oli taas ilma lõputa, kadus kuhugi juba enne videvikku, nüüd aga hahetab järgmine.

Katkes aegade side, nagu kunagi ütles hull Taani prints. Kus oli Kiečius õhtu eel? Memme einelauas? Ei. Sealt visati nad mõlemad välja. Portvein ajas mingile seltskonnale ligi, lubas rubla

ja kahe kopika eest viia laua hammastega teise kohta, viis-ki, sai oma rubla ja kaks kopikat, ent Memm käskis viia tagasi, tasuta aga Portvein laudu ei tiri. Võib-olla olid nad mesilaste restoranis (nõnda nimetavad nad põõsaid raudteejaama taga)? Portvein ajas ligi teisele seltskonnale, kes oli end sisse seadnud just nende põõsa alla, ning sai obaduse silmaauku, pärast veel kalaga vastu hambaid. Kaherublast veini jõid nad kusagil trepikojas, kus kallistas mingi paarike, üks tegevus ei seganud teist, kuid pärastpoole pahvatas Portvein asja ees, teist taga: vajuge minema, tõprad, ning taas lõppes Kiečiusel kõik hästi, Portveinil aga halvasti; kuidas lõppes Portveinil?

Niisiis trepikojas? Aegade side katkes trepikojas, kuhu keegi oli vett lasknud. Seal kadus aeg kui niisugune. Kui niisugune? Läinud veidi lõbusamaks, ütleb Kiečius kolm korda haa ja veel neljanda haa. Sellepärast, et mitte tema, vaid nutikad filosoofid olid ammu tõestanud, et aega kui niisugust pole üldsegi olemas, on vaid selle tobe tundmine või nägemine, üks nutikas filosoof aga ütles koguni, et kui sünnib inimene, ilmub ka aeg, mis saab tema ajaks. Kiečiusel pole kuigi raske kujutleda, kuidas see argielus välja näeb, kuidas need ajad sünnivad umbsetes, higilehalistes magamistubades, kuidas voolavad igaüks omaette, neist ei saa ühtset tervikut isegi mitte pühapäeviti, mil nad otsekui tilgad veerevad puiesteele meelt lahutama. See filosoof teadis, et Kiečiuse aeg on tilk. Mida aga Kiečiusel sellega teha, sellest vaikis filosoof delikaatselt, võib-olla ta ei tahtnud määrida käsi väikekodanlike murede sopaga. Ka Kiečius ei kavatse selles kõntsas püherdada ning ütleb haa viiendat korda, tal hakkab veelgi lõbusam, võib-olla haast, võib-olla aga ühest eilsest hetkest, mil töölt polikliinikust lõunale tulnud naine pani midagi rohukappi luku taha.

Hetk pole enam hetk — naine tardub, hoides kinni lukuauku torgatud võtmest, see jääb mällu püsima, ning Kiečius ütleb endale: tarvis järele vaadata, ronib diivanilt maha, võtab televiisori tagant kõveraks painutatud naela, mis teeb majas lahti kõik lukud. Koduapteegis on väike pudel, mida siin enne ei olnud, see on end litsunud tsitramooni- ja aspiriinipakikeste vahele, ning Kiečiusele pole vaja seletada, mida sellesse pudelisse on valatud. Köögis ta kallab veidi meditsiinilist vedelikku tassi, kuid kiiruga ei märka, et sellesse on eilsest jäänud piima, seepärast tunneb suus mõrkjat maiku, tormab kraani juurde ning joob kaua ja ahnelt. Teise annusega ta enam ei tõtta, valab tassi, istub taburetile ning naudib soojust, mis järsku lahvatab rinda ja aegamisi kaob. Ta hakkab uuesti tassi suule tõstma, kuid tema käe peatab keegi naine. Ei, mitte naine, vaid alles nooruke neiu, kes lippab mööda luhta väikese jõe äärde, see voolab Kiečiuse sünnikodu

mail, köögist oma kahesaja kilomeetri kaugusel. Tüdruk ruttab üle purde, heitmata Kiečiusele pilkugi. Pagan võtaks, mõtleb Kiečius. Viieteistkümne aasta eest viis ju jää selle purde minema, uut aga pole veel ehitatud. Pagan võtaks, mõtleb ta, kui kööki ilmub väikest kasvu Kiečiuvienė ja ütleb pudelit nähes uniselt:

«Ma tõin selle polikliinikust, kupuklaaside panemiseks. Daiva köhib miskipärast.»

Peatatud tollest tüdrukust, nüüd ka abikaasast, lubab Kiečius anda vastu hambaid. Ja täidabki oma lubaduse otsemaid. Naine kukub põrandale, siis tõuseb vaikides. Kiečius ütleb pisut süüdlaslikult:

«Ma ju palusin. Kas ma ei palunud, et sa ei õiendaks?»

Ta joob tassi tühjaks ning ajab uuesti suu kraani all ammuli.

«Anna mulle andeks, ikka läheb meelest ära, ikka veel tahan sinust teha inimest.»

Kiečius ei plahvata, teda on taas haaranud soe voog:

«Kas ma siis üldse pole enam inimene?»

«Joodik oled, kas sa siis ise ei näe? Haige.»

«Võib-olla ma tassin midagi majast välja? Ei, sa vasta, võib-olla joon maha sinu hilpe või müün mööblit?»

«Ega sa koju ka midagi too.»

«Hakkab pihta,» mõtleb Kiečius. Ja küsib:

«Võib-olla ei ole ma enam sinu mees? Olen ainult üüriline?»

«Mis üüriline sa oled, kui üüri ei maksa?»

«Sa pole ju ütelnud, kui palju. Kümme? Viisteist? Või on sulle ehk hoopis teistsugust üüri vaja, memm, ehk tahad vallatleda?»

«Jää vait!» karjatab Kiečiuvienė tasa ning kahmab öökapilt triikraua. «Jää vait, metsaline, või ma löön su maha!»

Võib lüüagi, mõtleb Kiečius, läksin liiga hoogu.

Nad söövad hommikust. Täpsemalt öeldes, sööb ainult naine, Kiečius aga mälub kaua ühte ja sedasama pala, neelab kuidagimoodi alla ning alustab uuesti:

«Triikrauaga ei maksa sul minu nina ees vehkida. Kes on minu vastu hea, sellele olen ka mina hea, aga kui ei. . .»

Naine vaikib ning Kiečius jätkab:

«Mina olen sulle nagu mustus küüne all, aga võib-olla on minu hing puhas? Võib-olla on mul hing nagu linnul?»

«Võiksid kas või ussi noka vahel tuua, lind. . .»

«Tähendab, uss nokas — see on linnu olemus? Mitte vabadus ega tiivad, vaid uss?»

«Millal sa tööd lähed otsima?» katkestab teda Kiečiuvienė, ning mees elavneb:

«Anna ainult puhas särk.»

«Eile panid selga.»

«Eile oli eile. Äkki tuleb vastu mõni endine õpilane? Ja täpiline lips otsi ka.»

Pesnud ja ajanud habet, puhastanud hambad ja lõhnastanud ennast kölni veega, tammub Kiečius natuke aega köögis. Kuid naine ei tee enam juttu ning Kiečius sülitab diplomaatiale:

«Ehk leiad ühe rublakese avansiks? Esimesest palgast annan tagasi.»

2

Kiečius laskub korrus allapoole ja tõukab Kaherublase Portveini ust. Portvein ei pane seda lukku, mõnikord on uks koguni öö läbi ristseliti. Ja milleks lukustadagi, kui Portveini juurest pole mitte midagi varastada. Mööbliesemeist on siin ainult logisev voodi, millel pole ainustki riidetükki, ning Portvein magab rõivastes otse metallvõrgul, jalad otsmiste varbade vahelt läbi pistetud. Portvein on üksnes vaba hing, seepärast piisab isegi raskeimat diletantismi vormi põdeval vargal arunatukest mitte ajada nina tema eluruumi.

Vaba hing on ta ka veel seepärast, et viisteist aastat tagasi müüs zooloogiamuuseumile oma kahemeetrise skeleti. Muuseumile andsid lootust Portveini lootusetult auklikud kopsud, kuid viieteistkümne aastaga on seal vahetunud mitu direktorit ning pasunad polegi talle veel mänginud Fryderyk Chopini leinaviisi.

Tõsi küll, joonud maha kõik, isegi omaenese skeleti, ei söanda ta kuidagi maha juua Louis XIV õukondlaste kujukestega seinakella. Kui ta pole väga purjus, meeldib talle loendada neid möödalibisevaid parukate, mõõkade ja lamedate naiserindadega kujukesi. Portvein ütleb, et kell rahustab teda. Kujusid nähes ta ehk tunneb, et tema hing pole kodutu, et see eksisteerib ruumis ja ajas, olgu kas või Louis XIV valitsemise ajastul, kuid eksisteerib, ning keegi ei saa seda eitada.

«Ole tervitatud!»

«Aa, õpetaja! Remontisid ennast?»

«Minu mutt kallas meditsiinilist piiritust.»

«Kuhu ta kallas? Kõrisse või viskas vastu silmnägu?»

«Minu oma piiritust vastu silmnägu ei viska. Mul on majas kõva kord. Isegi rubla andis.»

«Näita.»

Kiečius õngitseb taskust mündi, viskab lae alla, peidab uuesti taskusse, Portvein aga sikutab oma varbade vahele kinni jäänud jalga.

«Kerime siis kähku minema.»

«Ühest on vähe.»

«Õlle jaoks ehk jätkub.»

«Võib-olla müüd midagi maha?»

Portveini jalad poevad varbade vahele tagasi, ta küsib nukralt:

«Mida ma veel müüa saan?»

«Ära turrita, kuula. Ma rääkisin sinu kellast ühele muististe huvilisele, ta pidi peaaegu püksi laskma.»

«Mis jama sa ajad,» ei taipa Portvein veel, kuhu Kiečius sihib. Ja kui taipab, kargab nagu välk voodist. Kahemeetrine skelett ulatub peaaegu laelambini. «Mida? Kella? Aga miks sa ise midagi ära ei müü? Elad nagu kuninga kass, kõiksugu rämpsu on majas rohkem kui mõistust peas, üksnes eide hilpe on kapp täis, mul aga soovitad kella maha müüa!»

«Minu naine annab niisamagi.»

«Eks siis laku üksinda selle rubla eest, kalla oma väikekodanlikule südametunnistusele kioski lahjendatud õlut!»

Tusaseks muutunud Kiečius kobab taskus ainukest rubla.

«Jälle tuleb järjekord baari ukse ees maha müüa. Kui sa teaksid, kuidas see kõik mind ära on tüüdanud!»

«Kas siis mind ei ole tüüdanud? Aga inimlikku väärikust ei tohi ikkagi kaotada.»

3

Jätnud kioskis rubla «Priimast» kollaste sõrmedega kuivetunud müüjannale, jõuavad nad esimestena baari juurde. Läbi klaasi näevad: vana Jurgis riputab konksude otsa riidehoiužetoone. Seejärel võtab sildi *Vabu kohti ei ole.* Jurgis puhub selle peale hingeõhku ja nühib kaua, et see läigiks nagu peegel, kui üles paneb. Jurgis on õrjetu mees, Kiečius ja Portvein teavad seda. Õlut ei võta ta suu sissegi. Neerukivid. Sellepärast ei salli ta neid, kes kõnnivad ringi ilma kivideta ja kulistavad iga päev pool ämbritäit õlut. Portvein ajab hambad irevile ja koputab klaasile. Jurgis teeb ukse ketist lahti, lükkab paokile.

«Me peame teie asutusest lugu, härra Jurgis. Te vaatate puhtuse järele ning joobnutega ei tseremoonitse. Kas vastuseks meie lugupidamisele poleks võimalik anda kummalegi üks kann avansiks, kuni veel kedagi ei ole?»

«Ei te kõnge,» pomiseb Jurgis ja lööb ukse kinni.

Portvein itsitab rahulolevalt. Itsitab ka Kiečius. Nende taga on juba trobikond pikajuukselisi, punetavate silmade ja äravajunud nägudega noormehi. Tuleb paarike — mees nagu mees ikka, aga naine, selge see, pole tema oma. Võib-olla üldse mitte kellegi oma. Järjekord kasvab silmanähtavalt: asjahuvilised ronivad ligi igalt

poolt, ning kui avamiseni on jäänud mõni minut, muutub Portvein rahutuks:

«Loe roosikrantsipalvet, õpetaja. Ehk on kvoorum juba koos?»

Ning Kiečius loeb roosikrantsipalvet — teeb huuli liigutades kindlaks, mitu kannatajat on juba kõnniteele veninud rodus. Paar inimest jääb puudu. Tuleb veel üks — särk vist nädal aega vahetamata, püksid on triikrauda näinud ainult rätsepatöökojas. Portvein vaatab Kiečiusele otsa. Kiečius raputab kompetentselt pead — see kraabib iseendalegi vaevalt kahe kannu raha kokku, isegi herneste jaoks ei jätku. Aga see? Kui ta ainult poleks nende hulgast, kelle suurim mõnu on luua korda siin päikese all, sihukestel pole millestki lugu, võivad isegi põlvega tagumikku virutada. See, hakkab järsku noogutama psühholoog Kiečius, tema džemper on kas pakiga saadetud või siis täikalt, raha on vististi nagu raba, moraali aga vaevalt krossi eest. Portvein noogutab samuti ja läheb viimase seisja juurde.

«Ehk ostate järjekorra ära?»

«Mida, mida? Kas siis ka järjekord on juba kaubaks muutunud?»

«Sellepärast, et muidu tuleb teil kaua oodata — kuni kõiki neid teenindatakse, kuni mehed hinge kosutavad. Koos teistega te sisse ei saa, me lugesime ära.»

«Ja kui palju te küsite?»

«Nagu süda lubab, aga mitte vähem kui viiskümmend kopikat.»

«Vanas rahas — tervelt viiekas, mis? Ehtsad röövlid Goethe komöödiast,» püüab mees kõike naljaks pöörata, kuid pistab käe taskusse, õngitseb pihutäie peenraha ning puistab üle lugemata Portveini peo peale. Läheb siis seisma Kiečiuse juurde, Portvein aga, ilma et oleks oma semult pilguga isegi nõu küsinud, müüb maha ka tema järjekorra. Nüüd on nad mõlemad saba lõpus, ent varsti saavad peaaegu esimesteks — Jurgis avab ukse ning ootajad voolavad sisse. Jurgis ähvardab Portveini ja Kiečiust:

«Nuiate jälle kopikaid? Ma kutsun miilitsa.»

«Me ei nuia midagi. Me seisame.»

«Seadus ei keela seista, härra Jurgis.»

Teisel korral teenivad nad üsna kenasti. Tõsi küll, pikkade juustega nooruk loeb kopikhaaval, see-eest intelligentse välimusega noormees leiab ainult mõned vaskmündid ja pakub sellepärast paberraha.

«Tagasi anda meil ei ole,» ütleb Portvein.

Noormehel hakkab lausa häbi.

«Mis tagasi! Millest te räägite?»

Kui nad kolmandat korda jõuavad baari ukseni, hüütakse järjekorra lõpust:

«Seltsimees Portvein, mitmendat korda seisate?»

«Juba kolmandat.»

«Nii et enam ei müü ära?»

«Kaks korda seisame heade inimeste jaoks, kolmanda aga endale. Ka meie organism igatseb kesvamärjukest.»

Kiečius sosistab sõbrale:

«Kunagi elas ema Courage, ta oskas sõja pealt kõvasti teenida. Kas sa tead, kes oleme meie? Kaks onklit, teenime õlleasutuste pealt.»

«See tüüp ütles, et me oleme röövlid Goethe komöödiast.»

«Kelle komöödiast?» Lust lausa pulbitseb Kiečiuse rinnas. «Goethe? Kas tõesti Goethe?»

4

Klaarilt pruunikas žiguli õlle karva baariargipäev, klaarilt pruunikas melu ning klaarilt pruunikas ettekandjate silmade valgus haarab Kiečiuse otsemaid endasse, ning möödudes oma esimese kliendi lauast, ei suuda ta vastu panna kiusatusele ja tõstab sõrme üles.

«Suur Goethe ei kirjutanud kunagi komöödiaid, sõbrake. Palume mitte levitada valekuuldusi. Üldiselt aga oleme iga päev teie teenistuses.»

«Hulgused, alkohoolikud!» kargab klient püsti ja lükkab tooli jalaga eemale. «Muidusööjad! Ka teie jaoks on olemas seadus, ka teie jaoks on olemas üks teatud paragrahv!»

«Telli meile õlut ja puhka rahus,» ütleb talle Portvein ning lagistab koos Kiečiusega naerda, otsides pilguga klaarilt pruunikas žiguli õlle karva hämaruses vabu kohti. Kolmesest lauast, mis on ühe otsaga vastu seina lükatud, viipabki neile juba seesama intelligentne noormees, kes andis rubla. Õlut on seal nii palju, et kas või suple, mõtleb Kiečius, põhikapitali hoiame puutumatuna. Tõepoolest, noormees võtab neid vastu püsti seistes ja palub mitte pahaks panna.

«Mis te nüüd,» ütleb Kiečius, «ka meil on meeldiv teiega lähemalt tutvuda.»

«Alguses ehk pott nina peale?» paneb ette Portvein, elades tavatult kähku sisse peremehe ossa.

Noormees tõstab naeratades kannu ning Kiečius ja Portvein haaravad kannukõrvad pihku. Neelavad kiiruga, pilk naelutatud pidulauda kujutavale metallist seinapannoole — kumbki vaatab oma lemmikkuju, ainult et Portvein joob ära viimsegi tilga, Kiečius aga jätab põhja alles, seal võib olla soga. Mõlemad hingavad sügavasti ja raskelt.

«Nüüd aga saagem tuttavaks,» ütleb noormees. «Mina olen ajakirjanik.»

«Ja mina õpetaja,» lausub Kiečius. «Tõsi küll, endine.»

«Aga teie?»

«Ka mina olen keegi endine,» vastab Portvein.

Noormees naeratab ja küsib:

«Teie amet pole vististi kerge?»

«Miks te nõnda arvate?» Kiečius teeb näo, nagu oleks imestunud. «Värske õhk, kogu aeg uued inimesed. Ei mingit üksluisust, ei mingeid perioode, elame nii-öelda mitteperioodilisuse seaduse järgi.»

«Ainult et kõik ei mõista meid.»

«Ma ei julgeks väita, et ka mina mõistaksin teie vaimse struktuuriga inimesi.»

«Ja mille poolest meie struktuur erineb teie omast?» küsib Kiečius.

«Millegi poolest ilmselt erineb. Te ei hoia tervist. Oma elu suurtele eesmärkidele ei ole te vististi mõelnud.»

«Ehk võtame veel ühe, kuni maik veel suus on?» teeb ettepaneku Portvein ning juba pöördubki tema pilk taotud vasest vanamehele, kellel on käes õllekruus.

Noormees joob väikeste lonksude haaval nagu lind. Tõstab juba teist korda ühte ja sedasama kannu, õlu aga pole kuigi palju kahanenud. See otse hämmastab Kiečiust — teised paberimäärijad on valmis õlles lausa ligunema, see siin aga ainult mekib. Ning Kiečius jätab taas sõrmepaksuse jao põhja, Portvein aga kummutab tilgatumaks. Olles juba täiesti kosunud, sukeldub Portvein vestlusse:

«Mis asi see on, see suur elu eesmärk?»

Sattunud järsku segadusse, kehitab ajakirjanik vaevu märgatavalt õlgu.

«Ise ei tea, aga muudkui räägite. Võiksite parem mind kuulata. Elu, vennas, on päev. Kombineerid rubla, müüd maha järjekorra baari ukse ees, keegi teeb sulle peeti välja — niisugune päev ei möödu asjatult, oi, sugugi mitte asjatult!»

Ajakirjaniku silmades läigatab uudishimu, ta ütleb Kiečiusele:

«Teie kolleeg on väga avameelne.»

«Sellepärast, et ma ei karda midagi ega kedagi,» ajab Portvein end puhevile. «Varem oli igal külal oma loll, nüüd aga on oma alkohoolik. Ma ei tee midagi halba. Ei anna kellelegi vastu lõugu, ei tühjenda taskuid, ei tüki naiste juurde. Kui pakutakse, joon põhjani, kui keegi tahab natuke nutta, kuulan ära. Ma olen nagu kaev — kellegi patt kukub sisse, ja kogu lugu. Mulle paistab, et mind isegi armastatakse.»

«Ega te äkki varem preester ei olnud?»

«Preester mitte, aga koguduse veini olen vist isegi rohkem sisse ajanud kui preester. Kas teeme kolmanda?»

Ent nüüd, olles nähtavasti tulnud mingile mõttele, ei põrnitse

Portvein enam vasest vanameest, vaid jälgib üle kannu serva ajakirjaniku rahutuid ning läikivaid silmi. Joomata pooltki ära, küsib:

«Võib-olla tahad sinagi pihtida? Ütle otse välja.»

«Teeme parem vastupidi.»

«Kuidas vastupidi?»

«Lõpetame õlle ära ja lähme minu juurde lõunat sööma.»

«Aga mis tähendab vastupidi?»

«Ma niisama. See ei tähenda midagi. Istume natuke vaikses paigas.»

«Kas su eit välja ei löö?»

«Minu külalised on ka minu naise külalised.»

«Filosoofiliselt öeldud,» lausub Kiečius.

Kui nad tõusevad ja mööduvad nende esimese kliendi lauast, tõstab ta uuesti näpu:

«Katsu sa mul veel kord «Röövleid» Goethe arvele panna!»

5

Portvein rõõmustab:

«Küll alles inimesed elavad! Paremini kui sina. Kuhu siin perset toetada võiks?»

«Kui tuled võõrasse majja, nimeta igaks juhuks seda kohta istmikuks.»

«See pole nii täpne.»

«See-eest võib-olla mõeldakse, et sinu vanavanaisa oli aadlik.»

Ajakirjanik kaob teise tuppa nagu kopikas auklikku taskusse. Algul on sealt kuulda naisehäält, siis tekib vaikus, ning Kiečiusel ja Portveinil on nüüd tsipake aega võõra eluolu uurimiseks.

Nad uurivadki — Portvein siira lõbuga, Kiečius aga tunneb närvilist võbinat südame all. Mis see on? Kadedus? Või hirm? Hirm? Mis hirmu saab siin olla? Ta pole lihtsalt kunagi näinud, et igal esemel oleks ruumis nii kindel koht, näib, nagu ei suudaks isegi maavärin siin midagi muuta. See pole tuba, vaid matemaatiline mudel, mõtleb Kiečius, ning selles mudelis pole ivakestki ajutisust või relatiivsust, on ainult igavene ja muutumatu otsene sõltuvus, kõige ehtsam Eukleides, pagan teda võtaks! Viies Tšehhi klaasist šampanjapokaal — $x = 2146$, $y = 512$, $z = 430$, kui koordinaatide süsteemi alguseks (0) peame õunte ja apelsinidega kristallvaasi madalal laual; kuues... Eukleides tänapäeval, kena, eks ole? Kainuse pilveke selgitab (või tumestab?) endise matemaatikaõpetaja ajusid, ning selle viivu vältel, mil pilveke mööda ujub, mõtleb Kiečius: mida sa siin nuhid; korter nagu ikka korter, elu nagu ikka elu, teisel pool seina on naine, tema hingamine ja tema käed, mis

kõik ritta seavad: Neitsi Maarja tublisti pehkinud puukuju mõnelt Žemaitija või Aukštaitija kalmistult — x = 2511, y. . . Teisel pool seina? Nüüd näib talle juba, et tarvitseb vaid Maarja paigalt nihutada — ning ta näeb selle kodu tõelist, päikesest pleegitamata värvi.

Kuid ta ei tee seda, ei tema ega Portvein, viimane vaid koputab sõrmega Maarja puurindade vahele ja küsib:

«On see kallis asjake?»

«Sinu hammas peale ei hakka. Ära ainult mõtle midagi kaasa võtta.»

«Kas ma olen siis varas?»

«Ikkagi jäta sellised mõtted.»

Ajakirjanik ilmub otsekui maa alt, Kiečius ei kuulnud isegi ukse käepideme naginat. Vabandab, et jäi kauaks ära, annab selgitusi Portveini huviobjekti kohta ning teatab pidulikul häälel kellelegi Genovaitėle, et on saabunud külalised ja nad on vaja vastu võtta. Teisest toast tuleb naeratades noor naine, ulatab naeratades väikese kämbla Kiečiusele, seejärel ka Portveinile ning kutsub nad naeratades lauda.

«Kas siin elab veel keegi?» küsib temalt Kiečius.

«Ainult meie kahekesi. Miks te seda küsisite?»

«Ilusasti elate,» pomiseb Kiečius pisut hämmeldunult ja mõtleb: kes siis teisel pool seina rääkis vihase häälega? Kas tõesti tema, Genovaitė?

Nende ette ilmuvad Inglise portselanist taldrikud pastoraalsete piltidega, mille otsekohe ujutab üle külm peedisupp. Mis Kiečiusel viga! Tema on puhas, sileda lõuaga ja täpilise lipsuga. Portveinil on halvem, tema jalad haisevad. Kuid ise ta seda ei tunne, neelab sülge, nii et aadamaõun liigub, seejärel aga helbib lusikatäie lusikatäie järel kaks taldrikut suppi. Kiečius riisub püüdlikult sibula- ja kurgilõike lambakarjalt, mis sööb söögisalu taustal, ja karjaselt, kes mängib vilepilli, ning mõtleb, et teist korda kõike seda peedisupiga üle valada ei oleks eetiline. Genovaitė toob naeratades hautatud küüliku, ajakirjanik pilgutab talle naeratades silma, ning naine võtab kapist pudeli viina. Portvein meenutab kohe analoogilist juhtumit, tõsi, jääb arusaamatuks, missuguse juhtumiga see on analoogiline, kuid see-eest on ilmselge, et vestlus suundub kõrgematesse sfääridesse — nõnda, nagu mõistab neid Portvein. Praegu pole ta mitte üksnes vaba hing. Selles toas on ta ülimalt materiaalne võõrkeha, mis võib ära rikkuda kaua harjutatud misanstseenid. Kiečius teab, et lõppude lõpuks juhtubki nõnda, ning taas käib närviline võbin südame alt läbi — võib-olla selle maja pererahva jumalakartliku ustavuse pärast Eukleidese postulaatidele, võib-olla aga seepärast, et tuleb toetada Portveini, kui ta püüab neid eitada. Just sellepärast Kiečiusele isegi meeldib, et

Portveini jalad haisevad, ikkagi mingi tunnus inimese olemasolust.

Genovaitė korjab taldrikud kokku, vabandab, et peab neist lahkuma, ja kaob kööki. Portvein teeb ettepaneku võtta üks pits. Juttu alustab ajakirjanik, kes on kogu lõuna vaikinud:

«Ärge häbenege, ka mina joon.»

«Iga päev?» küsib Portvein.

«Milleks nii tihti? Kord nädalas, paar pitsi, kirjutaval inimesel on ju vaja jõudu taastada.»

«Arvad, et sellel, kes ei kirjuta, pole vaja?»

Kiečius ei sega ikka veel vahele, ta mõtleb, et Portvein on selle maja relatiivsus. Ta on siin Einstein ja Lobatševski ühes isikus, mõtleb Kiečius, kiirendus ja ruumi kõverus, energia kiirgamine tillukeste kvantidena ja kurat teab mis veel, vaat mispärast ajakirjanik vaatab teda leebelt naeratades, nii nagu söör Isaac Newton oleks vist vaadanud valemit $E = mc^2$.

«Võib-olla ongi vaja.»

«Te ei oska isegi kujutleda, kui jube see on — ärkad hommikul üles, aga taskus pole krossigi.»

«Tööd teha ei ole proovinud?»

«Olen küll.»

«Noh ja kuidas. . .?»

«Aeti minema.»

«Ühe korra proovisite?»

«Täpselt ei saa öelda, mitu korda, kaotasin raamatu ära. Ehk võtame veel ühe?»

Portvein kallab endale, siis Kiečiusele, viimased piisad aga nirisevad peremehe pitsi. Too läheb kööki. Seal hakkab naisterahvas vihaselt rääkima, kuid Kiečius kuuleb vaid üksikuid sõnu. Neid kuuleb ka Portvein, sest ta küsib:

«Ma ehk ütlesin midagi viltu?»

«Sa targutasid nagu ehtne diplomaat.»

«Võib-olla poleks vaja olnud teist pitsi? Kohe näha, et inimesed on siin head, intelligentsed,» ohkab selle maja Einstein ja Lobatševski.

«Pigista, kuni tilgub.»

Genovaitė on taas toas, pühib käsi põlle sisse ja naeratab. Võtab kapist veel ühe pudeli ja küsib, ehk soovivad külalised kohvi. Külalised tänavad. Külalised ei soovi kohvi. Kiečius ei taha enam viinagi, kuid veenab end, et on mingil moel samuti selle maja relatiivsus. Jälle on nad kõik kolm laua taga, ajakirjanik koorib pudelilt korgi ja ütleb:

«Tahaksin teie käest midagi küsida. Võib-olla on see piinlik, aga teate, minu jaoks on sel suur tähtsus, mõtelge, mida tahate. Niisiis: mis on teie elus olnud kõige kallim, mis te olete maha joonud?»

«Mis siin piinlikku on?» küsib Portvein. «Kus mul alles saladus. Ainult et võtame ehk algul veel tilgakese? Kõige kallim asi, mis ma olen maha joonud, on skelett.»

Ajakirjanik koguni unustab mõõdutunde, viskab ära terve pitsi ja vangutab imestunult pead.

«Kelle skelett?»

«Omaenda. Teie näiteks ei saaks oma skeletti maha juua. Mitte seepärast, et teil oleks sellest kahju, vaid seepärast, et selle eest ei annaks keegi rublatki. Mina aga olen imposantne, nõnda ütles mulle üks abielunaine, kui olin veel noor. Mind õpetati isegi korvpalli mängima, võib-olla ma ei oleks jooma hakanud, aga treener ütles ühel päeval: nüüd on sinu kord, korjad meeskonna dressid kokku ja pesed puhtaks. Ma pesin puhtaks, pressisin ilusti ära ja viisin turule.»

«Aga kuidas oli skeletiga?»

«Siin käis kõik lihtsamalt. Tänaval tuli mu juurde keegi tüüp ja küsis, kas ma ei põe mingit haigust. Ei, vastasin, pole mul midagi erilist, ainult lahtine tiisikus. Müü oma skelett ära, ütles tema, ma olen zooloogiamuuseumi direktor. Teaduse nimel, lisas ta. Mina vastasin, et ma olen alles elus, tema ütles, et teadus on kannatlik, ootab. Kirjutasin alla mingisugusele paberile, leppisin ainult kokku, et kui muuseumis välja pannakse, siis kleebitakse nimi ka külge. Aga ei nad kleebi. Võib-olla ei tulegi muuseumis olla, vaid mulla all kõduneda. Rääkisin sellest kellelegi, too rääkis edasi, ametivõimud said teada ja direktor lasti lahti. Räägiti, et meie ühiskonnale vastuvõetamatute töömeetodite eest.»

«Ja kõik see raha läks teil viina peale?»

«Mitte kõik. Kolmerublalise, vanas rahas, jätsin alles, õmblesin voodri vahele, mõnikord kõrbes sees nagu ahjus, kurk kipitas, aga ma ei söandanud voodrit lahti harutada. Ükskord aga öeldakse mulle: kas lehte lugesid, on tulnud uus raha.»

Nüüd räägib ta ühest huvitavast tähelepanekust, mõtleb Kiečius, ütleb, et talle selle eest eraldi välja tehtaks. Portvein lasebki kõigel tulla sõna-sõnalt. Ajakirjanik vaatab hetkeks köögi ukse poole, mille taga kõlisevad nõud, Portvein tabab tema pelgliku pilgu ja lööb suuremeelselt käega:

«Las olla, kui sa oled tuhvli all, siis pole vaja.»

«Kes on tuhvli all? Mina?»

«Pole rohkem vaja, aitab sellestki.»

Ning kallab uuesti kõigile, joob ise üksinda ära ning ütleb rahunenud ajakirjanikule väärikalt:

«Miski ei muutu, sõbrake. Kas kondid kuuluvad sulle või ei kuulu enam — üks kurat kõik, sõbrake. Mõne aasta eest murdsin endal jala — valutab, mine või lolliks, hirmsasti valutab.»

«Kas tõesti valutab?»

«Jaa.»

«Aga võib-olla ei valuta kondid?»

«Mis siis?»

«Paljugi mis inimesel võib valutada.»

Paistab, et siin peaks Portvein komistama— kõrgematesse sfääridesse tõustes magas ta maha hetke, mil oleks pidanud hoogu vähemaks võtma. Paistab, et nüüd ei jää tal muud üle kui vaadata neist kõrgustest alla idioodi pilguga. Ent Kiečiuse kirjeldamatuks imestuseks küsib Portvein:

«Te räägite hingest?»

«Kas usute, et hing on olemas?»

«Aga teie?» küsib järsku Kiečius.

Ajakirjanik oli tema unustanud. Ajakirjanik tõttab ämblikuvõrku kinni jäänud Portveini juurde, kui ta kõrva ääres hakkab pirisema alles vaba kärbes — Kiečius.

«Mis on teie elus olnud kõige kallim, mis te olete maha joonud?» küsib Kiečius.

«Mina ei ole joodik,» läheb ajakirjanik turri, näib, et ta muutub ise kärbseks. «Ja palun mind sellesse suppi mitte segada.»

Kiečiusele tõuseb veri pähe, isegi silme ees läheb vihast mustaks.

«Ma sulle keedan veel paraja supi. Mis sa vahid nagu hunt? Võib-olla ütled, et näed mind esimest korda? Mina näen sind juba teist korda. Töötasin veel koolis, kui sa minu juurde tulid. Ütlesid, et on vaja artiklit positiivsest inimesest, kelle positiivne eeskuju kasvataks teisi. Mina aga jõin juba ja peksin naist. Tahtsin sind trepist alla visata. Ei visanud. Hiljem lugesin enesest ajalehes, kuigi tulin juba tundidesse auru all, kuigi naine juba needis seda päeva, mil lasksime end registreerida.»

«Milleks sa küll abiellusid, vennas?» küsib Portvein.

«Sulle käib see üle mõistuse! Ütled, et näed esimest korda?»

«Ma pole veel kunagi õpetajatest kirjutanud.»

«Tähendab, sinu kolleeg. Olete ühesugused. Ma keedan teist mõlemast paraja supi!»

Ajakirjanik tõuseb aeglaselt. Nüüd on juba ka temale veri pähe valgunud, nüüd näib juba ka temale ümberringi kõik punane.

«Teotad minu elukutset? Kuni ainult mind üksi, võin ma veel välja kannatada, aga elukutset ei maksa puudutada. Muidu näitan sind ajalehes sellisena, nagu sa oled!»

«Kuidas — ajalehes?» küsib Portvein.

«Kuidas? Rasvase korpusega, et kõigile silma hakkaks.»

«Mis korpusega? Mis korpusega sa meid ähvardad? Kasi minema, koerapoeg, kuni sa ise selle korpusega pole vastu pead saanud!»

«Ajad mind välja minu oma kodust?» tuleb naeratus ajakirjaniku näole aegamisi tagasi.

«Pardon,» pomiseb Portvein, «see läks meelest. Nii et meil kahel, vennas, tuleb jalga lasta.»

«Anna see rubla siia,» nõuab Kiečius.

Portvein kõlistab kopikaid, kuid Kiečius ütleb:

«Anna see, paberraha. Tema rubla.»

Saanud rublalise, kavatseb Kiečius selle ajakirjaniku jalgade ette heita, kuid samal ajal tuleb köögist Genovaitė ning Kiečius viskab raha lauale.

«Vaat millega teie mees maksab õllebaari ukse taga, et järjekorras ettepoole saada. Kas tal on nii suur honorar, et võib sedasi pillata?»

Juba teisel pool läve kuuleb ta Genovaitė häält:

«Kas see on tõsi? Kas on tõsi, mis see joodik ütles?»

6

Nende varjud kõnniteel on juba nii pikad, et enam ei saa aru, kummal on see pikem, Kiečiusel või Portveinil. Kiečius küsib:

«Kuhu nüüd?»

«Vahest Memme juurde?»

«Enne loe üle, kui palju me kokku saime.»

Portvein tuhnib taskus, kus peaks olema raha, ning tõmbab välja ajakirjaniku kollektsiooni kuulunud Tšehhi klaasist pokaali. Silmitseb seda hämmeldunult.

«Kuidas see siia sattus? Võib-olla on tegemist provokatsiooniga? Võib-olla pistis see tüüp ise purjuspäi taskusse, nüüd aga on miilitsaga kannul?»

Kiečius võtab sõbra saagi, vaatab seda tähelepanelikult vastu juba madalale vajunud päikest ja viskab hooga urni. Pokaal lendab kildudeks, otsene sõltuvus, mõtleb Kiečius, otsene sõltuvus, ning vannub mõttes kõige rõvedamal kombel, tundes, kui väeti ta on elu ees, milles ei suuda midagi muuta. Näib, et pistab kohe töinama, kuid siis ütleb Portvein nukralt:

«Memm oleks meile selle eest kindla peale rubla andnud.»

«Ma ju rääkisin sulle, et jätaksid näppamise. Kas ma ei rääkinud?»

«Mina ei mäleta tuhkagi. Ja kui mäletaksingi? Arvad, et selle tüübi maja vajub kokku, kui üks veiniklaas ära kaob?»

«Kui ei vaju, milleks sa siis ajad näppe külge?»

Kiečius surub käed rusikasse, kuid ei söanda Portveini lüüa, isegi purjuspäi, ta langetab pea ja tormab kaaslasele vastu rinda, Portvein astub vaid paar sammu tagasi, toetub vastu posti, Kiečius aga läheneb aeglaselt ja ähvardavalt, ning juba tõsiselt kohkunud Portvein pobiseb:

«Ma ei ole ju kurat, kulla vennas. No vaata, kui tahad, mul pole sarvi, pole ühtegi sarve, aga kui sa näed, siis ütle: urjoh, saatan, käige minema kõik, kellel on sarved, ütle, vennas, et sa ei karda neid üldse, mina ütlen nii, kui nad ligi tulevad, vahel aitab.»

Sõbra monoloogist rabatud, vajub Kiečius urni servale istukile ja vaatab teda, püüdes taibata, mida ta vatrab. Ent Portvein vehib käega nagu sääski peletades ja laseb peaaegu heksameetris:

«Kaduge minema kõik, viimne kui üks, säh, siin on rist, säh, siin on rist!»

«Mis, kas sa ajad endast eemale kuradeid nagu üleaedse sigu?» küsib Kiečius.

«Ma arvasin, et nad tulid sinule kallale.»

Kuid Kiečius vastab:

«Mina pole veel nii madalale langenud,» ja otsekui näeb, kuidas kasvab iseenese silmis.

Veel pole olnud ühtki joomahullusehoogu, veel on ta, võiks öelda, terve, ja mida edasi, seda paremini mõistab maailma, oma füüsikat ja matemaatikat teab nii, et võib kas või praegu, siit urnilt minna otse klassi, tahvli juurde ning seletada lastele Archimedese seadust. Ei, veel mitte kõigil pole õigust teda haletseda, veel on niisuguseid, kellest on kahju temal, Kiečiusel, üks niisugune on kindlasti, — ning ta tõuseb urnilt, tulvil haletsust ja kaastunnet, paneb sellele inimesele käe ümber õlgade, ja nad lähevad edasi, teades täpselt, kuhu, üks suur, teine sellele suurele vaevalt kaenaldeni, ning Portveini taskus kõlisevad õllebaari juures teenitud mündid, nad lähevad sinna, kus leti taga seisab Memm, lai nagu ahi, ja ta on nõus andma neile veini, enne seda, tõsi küll, hoiatab, et neil ei tuleks pähe hakata laudu tirima — ei hammaste ega kätega.

Kui nad võtavad laua taga istet ja Portvein valab klaasidesse kulinal veini, on Kiečius juba päris suur, sest ka teiste laudade taga istutakse, need istujad aga ei tea vististi midagi füüsikast ega matemaatikast ja ei oska nende abil elus selgusele jõuda. Suur on ta ka veel sellepärast, et veini on nende laual küll ja küll, nii et ka tänane päev võiks kaduda enne videvikku ja taassündida alles kuupaistel, kui akna taga ei kohise enam puud, ei sõida trollibussid ja lapsed ei käratse õues ning tema, Kiečiuse Daiva ei istu üksinda pingil ega loe raamatut, mis pole üldsegi mõeldud lastele. Kuid pagan võtaks, jälle ilmub kusagilt tütarlaps, kes alles hommiku eel oli jooksnud mööda purret, üle Kiečiuse kodukandi jõekese, nüüd ta vist tuleb tagasi ja küllap seekord märkab teda, seisatab viivuks, et vaadata, missugune inimene on saanud Kiečiusest — nii kaugel kodukülast ja nii pika aja tagant, et Kiečius ei suuda meelde tuletada isegi tütarlapse nime.

«Kas see on sinu eit, kes seal läheb?»

«Kus?»

Tõepoolest on see Kiečiuvienė. Tassib teisel pool tänavat võrkkotti,

mis on täis köögivilja, enda järel aga veab pikka kõverat varju ning vaatab Memme einelaua akende poole. Ta vist aimab, kes on nende räpaste kardinate taga, kuid ei pööra oma tavaliselt teelt kõrvale, läheb edasi, kõikudes küljelt küljele, selg kõver nagu invaliidil.

«Äkki tuleb tagasi, vaatab sisse?»

«Ole rahulik. Minul on kord majas.»

«Selle korra pärast ehk tulebki.»

«Ole sina rahulik. Tahan — joon, tahan — laulan laulu.»

Ent Kiečius kiitleb ainult Portveini ees, et ta on ikka veel kuningas. Tegelikult aga on ta jälle äkitselt muutunud üsna väikeseks. Tont teab, kuidas see juhtub, mõtleb ta, südames oli hea ja lahe, ehkki tänaval on lämmatavalt palav, väljavaated õhtuks on kenad, kõrvad kuulevad ja silmad näevad rohkem, kui neile jumalast antud, võib öelda, näevad tähti päevases taevas, aga tarvitseb vaid varjul vilksatada, tuttaval varjul korraks vilksatada, ning kõik lendab uppi, ja tähed päevases taevas ei vilgu enam sellepärast, et sa oled tark ja näed selgelt, vaid sellepärast, et sa oled kaevus, sügavas kaevus, ning sa karjuksid meeleheitlikult appi, kui ei teaks, et ainsaks vastuseks on sulle päevaste tähtede vilkumine.

Jamps, mõtleb Kiečius, igavene jamps, ma ei kavatsegi kedagi appi hüüda, las teised hüüavad mind, las projitseerivad oma hinge minu hingele, las projitseerivad oma nurjatu moraali, ma sobin selleks põrgulikult hästi, kuna olen absoluutselt inimlik tasapind, ja kui ma olengi kellelegi kurja teinud, siis ainult kaitstes oma õigust olla niisugune tasapind, Portvein aga ei tohi kellelegi isegi paha teha, seepärast on ta selle tasapinna serv, selle äärmus. Ning Portveinilt ei ole vaja küsida, kas tal on hea olla äärmus, kui päev pole veel kadunud ega taassündinud kuupaistel, ning seepärast on ümberringi alles valge ja on näha nõnda palju elusid, mis toetuvad konstantidele just nagu kellamehhanism kivikestele, toetuvad väljamõeldud konstantidele, Portveini jalge all aga pole ühtki kivikest.

Nii et ärge küsige Portveinilt, kas tal on hea olla tasapinna äärmus.

Ent tarvitseb vaid tuttaval varjul korraks vilksatada ning kõik lendab uppi, sul pole enam jaksu vastu panna, end kaitsta, Portveinil pole seda jaksu enam üldse, ta ei leia asu, on ühe jalaga alles Memme juures, teisega aga vististi juba tänaval, sest kahmab toolilt kellegi jäetud ajalehe ja pomiseb endale rutakalt nina alla:

«Vaatame järele. Vaatame, kas midagi pole muutunud selle ajaga, mis meie siin oleme lakkunud. Kas ei värise kuskil maa, kas pole kuulutatud sõda. Ongi nii. Ja juba jõudis lõppedagi. Angoolas lasti maha neli palgasõdurit. On see hea või halb?»

«Arvatavasti hea.»

«Mispärast hea?»

«Seepärast, et nad otsisid seda, mida polnud kaotanud.»

Nüüd imestab Portvein nagu väike laps:

«See alles on midagi! Kosmonaudid lendavad.»

«Kuhu? Kas juba kuu peale?»

«Siin on kirjutatud, et ümber maa.»

Portvein ei saagi enam rahu:

«Kas sa näed! Arvydas Valaitis, suurepärane sportlane ja ühiskondliku töö tegija, ametiühinguaktivist, täitis normi kahesajaprotsendiliselt. Arvydas Valaitis võttis kohustuse töötada kuu kolm viimast päeva kokkuhoitud toormaterjali arvel, sügisel aga astuda keskkooli üheksandasse klassi. Mine või kadedusest lõhki!»

«Kes on autor?» küsib äkki Kiečius.

«Kas sina siis tunned mõnda korrespondenti?»

«Võib-olla on see meie tänane heategija? Anna siia, kuuled!» kisub ta ajalehe Portveini käppade vahelt. «Muidugi tema. Aga võib-olla pole ka? Ükskõik, nagunii on see paras jamps.»

«Mulle küll meeldib,» ütleb Portvein, pilk naelutatud kuhugi kaugusse, Memme leti taha. «No ütle, kas sina oled kunagi täitnud normi kahesajaprotsendiliselt?»

«Mina olen õpetaja. Mis normid saavad olla koolis?»

«Ka minul pole kunagi norme olnud. Tõsi, töötasin kord siin, kord seal, aga ilma normideta, kui tegid ära, olid tubli poiss, kui ei teinud, ei antud ka vastu kukalt. Ei, sa lorise mis tahad, aga mina ütlen sulle: halvasti kukub välja, sõda algab ja jõuab lõppeda, kosmonautidel hakkab pea pööritama, inimesed täidavad norme kakssada protsenti, meie aga lakume siin ikka nagu tõprad.»

Kui poleks lauda, jõnksaks Kiečius Portveinile hea meelega veel kord peaga rinde alla.

«See on ju jamps, milleks sa kõike usud? Sulle öeldakse, et sinu ema oli lits, ja sina usud! Usud, tohman!»

Portvein aga ei mõtlegi protesteerida:

«Lits ta ehk ei olnud, aga et ta minu — sülelapse — jättis naabri lauta ja ise minema putkas, see on küll kindel. Sul ei maksa siin keksida, ma tean täpselt, norme on kõigile vaja.»

«Missugustest normidest sa puudust tunned? Tahad vist, et peedikat saaks kaartidega? Et üks klaas hommikul, üks lõuna ajal ja üks enne magamaminekut, ning et rohkemat mõtteski poleks, mis, tahad sellist normi?»

«Kes teab, võib-olla oleks sihukestest kaartidest kasu.»

Kiečius on juba jalul:

«Idioot! Täielik idioot! Sulle kustakse näkku, sina aga ütled, et sajab sooja vihma!»

«Kes kuseb?»

«Kõik!»

«Sulle võib-olla kustaksegi, aga mulle küll mitte,» ning Portvein neelab alla klaasitäie veini.

Kiečius vaarub laudade vahelt ukse poole, otse enne läve aga jõuab talle järele Portveini hääl:

«Tead, mida ma sulle ütlen?»

Portvein seisab, ettepoole kummargil, peopesad lauale toetatud nagu kõnemehel, ainult et tema ees klaasis pole vesi, vaid vein.

«Sa oled ennast puhevile ajanud nagu tiine konn, aga tõtt-öelda on meie mõlema elu sõnnik. Niisugune on minu ja niisugune on sinu elu, ja sa ise oled niisugune, kui jäid uskuma, et Kaherublane Portvein müüs maha oma kondid. Seni on nad veel minu omad, veel võin ma neid klõbistada, palju tahan. Pärast surma aga võta nad kas või ilma!»

7

Viimane etapp: Memme einelaud — kodu. Finiš kuuvalgel, kahvatus sädeluses, inimese ülima normaalsuse astmel, kui sa pole enam vaba, aga see-eest väljaspool ohtu. Tuleb võimalikult ruttu astuda üle kuuvalguse läve, jätkuks ainult jõudu sellest üle astuda!

Ei, mõtleb Kiečius, veel tuleb ka vahefiniš. Ma ronin veel trepist üles, taon rusikatega vastu musta nahaga üle löödud ust. Ja küsin, kui see avaneb: mis kuradi pärast sa ajad inimestele puru silma? Kas sa siis ei tea, et inimese hing on üks ühik, sada protsenti ja mitte protsentigi rohkem? Või peab sulle seletama, et inimene saab realiseerida ainult oma hinge? Kust siis ilmus sinu jampsi sisse kakssada protsenti? Sa kirjutad rauatükkide treimisest ja aukude puurimisest, aga ma tean, mida sa silmas pead, suli, ma tean! Sa ütled ridade vahel, et see ametiühinguaktivist realiseeris eneses veel ühe hinge, et temas oli kaks hinge, sinu moodi öeldes — kakssada protsenti hinge. Niisugune on sinu kont-sept-sioon, mis? Ah sa suli, amoraalne tüüp, kuidas sa julged mulle lootust kaela määrida! Kas kuulsid, et Portvein jäi sind uskuma? Ta ei suuda enam olla üksi, sina aga roomad nagu uss maja alt välja, kerid ennast ümber puu ja sisistad: võta õun, võta õun! Ma aiman, mismoodi lõpeb nendel, kes tormavad noppima sinu lootust! Lõpeb köögisuhetega, pohmelusega köögis, uks on kinni, aknad kaetud, kaks võõrast hinge rabelevad nelja seina vahel, hüüavad appi, kuid keegi ei näe ega kuule, ning telefoniraamatus ei ole SOS-informatsiooni numbrit. Mis, kas kutsuda appi sind? Sinul ei ole ju aega, sina sisistad juba teistele!

Ma veel virutan jalaga vastu seda musta nahaga üle löödud ust, mõtleb Kiečius, küll sa pistad pea välja! Järsku ta taipab, et ei mäleta, kus see ajakirjanik elab. Sinna viidi nad taksoga, tagasi tuli ta Portveini kõrval, leivaraasukesi või kivikesi tee peale ei poetanud, vaid mõtles Memme veinile. Kusagil siin, üsna lähedal, kivimaja,

teine või kolmas korrus, võib-olla see, punastest tellistest, aga võib-olla hoopis see, samuti punastest? Nõutult vaatab Kiečius ringi ja tunneb jubedusega, et kaineneb: igas majas võib elada ajakirjanik. Vastu tuleb kolm tüüpi, täiesti võimalik, et ajakirjanikud, veel kaks ajakirjanikku käivad otse tema järel, oma tosin ajakirjanikku aga kõnnib teisel pool tänavat ja vaatab, kui kenasti on Kiečius nende ametivendadest ümber piiratud. Ning kõik nad — nii need, kes on tänaval, kui ka need, kes on pea aknast välja pistnud — kõnelevad Kiečiusele tasa, mõttes, neetud biovoolude abil kahesajast protsendist hingest inimese kehas, samal ajal kui tema tunneb selgesti, et tal on ainult sada ja mitte kopikatki rohkem.

8

Ta jõuab koju veel enne videvikku. Ja peaaegu kainelt, ehkki vististi lehkab peedika järele nagu veinivabriku laadija. Talle tundub isegi pisut veider teadmine, et see lehk mõnele ehk ei meeldigi. Õhtuti niisuguseid mõtteid talle harilikult ei tule. Õhtuti, ka siis, kui Kiečius veel oimab ühe või teise eseme tähendust, ootab ta vaid — süütunde ja kahetsuseta — päeva jooksul teenitud tasu, normaalsuse kahvatut sädelust.

Väikesel teleekraanil püütakse varast või diversanti. Nutetud näoga Kiečiuvienė koob ning, pööramata ukse kolksatust kuuldes peadki, küsib:

«Kas sa käisid vähemalt üheski tehases?»

«Ühes käisin.»

«Ja mis seal öeldi?»

«Et tööjõust neil praegu puudust ei ole.»

«Abitööjõust samuti?»

«Kas sa's tahad, et mina, diplomeeritud matemaatik, läheksin abitööliseks?»

«Sa tahad ehk hakata peainseneriks?»

Näib, nagu võiks naine otsekohe nutma puhkeda, kuid ta surub ainult huuled kokku ja mudib käes oma kudumistööd. Siis ütleb tasa:

«Ma käisin Daivaga täna röntgenis. Üks kolle on juba armistunud, teine aga on alles täiesti värske.»

«Pagan võtaks!» pomiseb Kiečius ja läheb magamistuppa.

Daiva loeb tualettlaua juures. See, et ta istub alatasa, nina raamatus, tekitab Kiečiuses mõnikord hirmsa eelaimuse, et tüdruku organismis ei toimu ühtki protsessi, et tema psüühika ei arene. Kuid Kiečius teab, et asi on teisiti, isegi liiga palju teisiti, tütre mõistus on kriitilisem, kui aastate järgi võiks arvata, ainult et tihtilugu see just nagu suigub.

«Mida head sa loed?»

«Flaubert'i.»

«Sina loed juba Flaubert'i?»

«Eile suri madam Bovary,» vastab Daiva tuhmilt, intonatsioonideta häälel.

Kiečiusel käib lausa külmajudin üle selja. Tüdruk tundub praegu nii võõras, et isegi oma võsuks on teda raske nimetada. Kiečiuse seeme, aga tuulest teisele maale kantud, seal tärganud ja kasvanud. Ning see võõras laps vaatab Kiečiust läbi prillide ja ütleb:

«Kas ema rääkis sulle, mida arst leidis?»

«Nimetas jah.»

«Mis sa arvad, miks see nii on?»

«Võib-olla sa istud liiga palju raamatute taga, parem võiksid koos teiste lastega mängida.»

«Päikest meile sisse peaaegu ei paista, tuberkuloos sellest ongi.»

«Mis parata, korter on niisugune.»

«Ära teeskle. Ütle parem, millal mõtled järele jätta?»

«Järele jätta — mida?»

«Lakud nagu viimane põrsas, oled ema ülalpidamisel, vedeled aia all omaenda okse sees.»

Viimaste sõnadega annab tüdruk Kiečiusele kaardi, tõsi küll, ainult kümne või soldati, aga eks seegi ole midagi, ja ta käib selle otsemaid välja:

«Niisugust asja pole veel olnud, et ma oleksin aia all maganud ja pealegi veel okse sees.»

Ent Kiečiuse soldatile langeb trumpäss:

«Ma tapan su, kui sa veel kas või korra purjuspäi koju tuled,» ja Daiva pistab nina taas raamatusse.

Ei, see ei ole Kiečiuse võsu, vaid ainult tema seeme, mille tuul on kandnud teisele maale ja mis seal on suureks kasvanud.

9

Tubli pool tundi longib Kiečius korteris ringi, sorib mälus, otsides mingit intrigeerivat lugu, millega naise huvi äratada. Võib-olla on paberimäärija okas, need kakssada protsenti talle kurku kinni jäänud, segavad, nii et ta ei saa vaikida, kui teleekraanil püütakse varast? Ent ta ei suuda midagi huvitavat meelde tuletada, ning teadmata õieti isegi, mis kuradi pärast seda vaja on, hakkab ta parandama elektrilülitit. Ajab näpud peaaegu nimme kontakti külge, saab särtsaka, karjatab, kämmalt raputades vaatab Kiečiuvienė poole, see aga liigutab vaid nobedasti varduid ning pomiseb, et ainult koolja neil ongi veel majas puudu. Kiečius ei söanda enam sõrmi teist korda

külge pista, vajub televiisori ette diivanile, keset ööd ärgates aga ei mäletagi, kuidas tolle varga lugu lõppes.

Niisiis just keset ööd. Niisiis mitte koidu eel, sellel kõige närusemal ajal, vaid kuupaistel, inimese ülimas normaalsuses, mis hahkjate läiketena voogab akna taga, pärnalatvade kohal. Köögis tilgub jälle kraan, kurgus kipitab, taskus aga pole ainsatki münti, mis siis veel jääkida kahest, kõlinast. Kuid imelik, kõlin ei huvita teda üldse; kõlin, mis on staier Kiečiusele alati andnud jõudu läbida veel üks ring, tundub talle praegu otsekui tarbetu, võib-olla on finiš juba siinsamas, võib-olla on ta juba viimasel ringil? Ei, ütleb enesele Kiečius, ma elan veel, mitte niiviisi ei tule finiši eelaimus, see tuleb nagu must aeglane pilv, välgatab nagu elektrit täis välgunool, mina aga sean talle siis vastu oma rinna. Ma elan veel, ütleb Kiečius, taevas on veel kuu ja tähed, — ehkki tunneb selgesti, et see ajakirjanik on väga lähedal, tema mõttedki on kuulda: kakssada protsenti hinge ühes kehas. Kakssada, mitte vähem, sosistab Kiečiusele ajakirjanik, lonkides siinsamas lähedal, läbipaistev nagu ingel, hahkjat normaalsust kiirgav nimbus mustlaselokkide kohal. Ei, lausub talle Kiečius, veel pole aeg öelda *Ave, Caesar, moriturus te salutat,* ehkki tasub alati kontrollida, kas keegi pole sisse vehkinud üht talle vajalikku asjakest.

Ning ta tõuseb diivanilt, suleb enda järel tasa ukse ja ronib mööda treppi viiendale korrusele, seejärel mööda metallredelit pööningule. Seal on pime, kuuvalgus tungib vaevu sisse pisikestest kolmnurksetest akendest, kuid Kiečius leiab ka pimedas kellegi vana riidekirstu, tõstab kaane üles ja kobab selles. Ent käe alla jäävad vaid hiirte väljaheited. Veel korra katsub ta läbi kõik nurgad, siia sai ju pandud kapronkera, hiired seda ei näri. Siis tormab ta sarika külge kinnitatud lüliti juurde, paneb põlema kärbsemustase kahekümne viie vatise pirni. Tema asjake, tema isiklik kapronasjake on tõmmatud kahe sarika vahele ja sellele on kõige labasemate pesupulkadega riputatud kellegi räbalad! Kiečius rebib ühe maha ja tahab selle juba põrandale visata, kui taipab, et see on tema enda särk. Rohekas ruuduline särk, Kiečius kandis seda kümme aastat tagasi, seda on isegi paigatud. Milleks peseb naine tema vana särki? Taas tuleb see tütarlaps, ei, mitte enam tütarlaps, vaid juba peaaegu keskealine naisterahvas Kiečiuse sünnikoha jõekese äärde, kus Kiečius õngitseb, jääb seisma ning vaatab teda nõnda, et paistab, nagu jääks ta siia seisma kauaks, kui mitte kogu eluks. Nüüd tunneb Kiečius ta ära, võib öelda eesnime, samuti perekonnanime, isegi selle perekonnanime, mida kandis enne Kiečiuvienėks saamist, kuid naine (mitte mälestus temast, vaid tema ise) tõuseb juba mööda metallredelit pööningule, unine, öösärgis, Kiečius klõpsab rutakalt lülitit, kuid pimedus ei neela naist endasse, sest ta jääb seisma sinna, kuhu läbi kolmnurkse akna langeb kuuvalgus.

Veel pole aeg, mõtleb Kiečius, veel pole aeg mõelda *Ave, Caesar, morituri te salutat.* Milleks küll naine siia ronis? Võttis mu kapronnööri, nüüd aga ronis veel siia.

Naine aga seisab kuupaistel, valge ja suur, ning näib, et ta helendab ise, ja Kiečiusel käib peast läbi mõte, et äkki tema ongi see ülima normaalsuse valgus.

TEOFILIS MOCKA VAATAB KAUA AKNAST VÄLJA

Tähine taevas meie kohal
ja kõlbeline seadus
meis!!!
Kanti sõnad, kirjutatud
Beethoveni päevikusse

Ma ütlen kohe, millega see lugu lõpeb.

Beethoven, *op. 123, Missa solemnis,* häälest ära klaver ja Nosevičius Kazimieras (õue vanapoisist esteet, kelle juuksed on võitud briljantiiniga) selle taga, *Credo, Risti kandmine,* Teofilis Mocka eest varjavad Kazimierast nailonkardinad, ent naabri la-la-laa, naabri ilmalik ekstaas tungib sirelitest lõhnavasse õue (isegi lüüraga obelisk Währingi kalmistul geniaalse kurdi jäänuste kohal liigahtab), ning kitsale jalgrajale Nosevičiuse puumaja ning kuuride rivi vahel pöörab nooruke keskkooli joonistusõpetaja. Kuu juba paistab, viimaseid takte laulab Kazimieras uskumatult kõrgelt, joonistusõpetaja aga seisab juba pesurodu ees, lükkab juba ettevaatlikult laiali kaks märga palakat, poeb nende vahelt häbelikult läbi otsekui lavale ning jõuab täielikus vaikuses ja sirelilõhnas laiguliste seintega kahekorruselise kivimaja ette ning Teofilis Mocka ette, kes on esimese korruse köögiakna juures. Mõlemad kannatavad välja üpris pika pausi. Köögis Teofilis Mocka taga põleb juba lamp, ning ta mõtleb: mida see piimahabe siit otsib? Joonistusõpetaja aga mõtleb alles tudengi kombel: Hugo van der Goes (umbes 1435—40 — 1482), hollandi meister, *Lapse kummardamine,* keskmine karjane, see meesterahvas on ehtne keskmise karjase modell, elavalt raamitud kõdunenud aknaraami. Taas Kazimierase soolo, malbe lööklaul *Küll homme koidab kaunis päev* ja joonistusõpetaja küsimus: kas siin ei ela keegi Zubrickas? Teofilis Mocka vastab: ei, pole kuulnud, sõja lõpust peale ei ole niisugust siin elanud; pardon, pomiseb joonistusõpetaja, ning lükkab palakad uuesti laiali. Ta seisatab alles kõnniteel, vaatab tagasi õue poole, kus tal pole sugulasi ega tuttavaid, kus ei ela keegi Zubrickas ja kus isegi Hugo van der Goesi (umbes 1435—40 — 1482) keskmist karjast varjab märgade palakate, aluspesu, naistekampsunite rodu.

Sellega, kuidas ta aknast välja vaatab ning kuulab lööklaulu *Küll homme koidab kaunis päev,* kavatsengi lõpetada loo.

Praegu aga on alles valge, ehkki on juba madala ning punase päikese aeg, pesu ei ole veel kuivama riputatud, Kazimieras ei ole veel õlletehasest tagasi ning Teofilis Mocka ei ole veel mingi karjane, ta on ainult Teofilis Mocka, tühine kontoriametnik seebivabrikus, ning sarnasust karjasega, kes on tulnud kummardama püha neitsi välja, on tal üsnagi vähe — ümarjas, juba hallinema kippuv habe ning veel ehk rohekas valgus, mis hoovab tasaselt tema silmadest ja annab lootust, et tema, Teofilis Mocka elus pole mitte ainult pliiatsiteritamine ja paberimäärimine, mitte ainult töölt tulek, õllepaviljonis käimine, seejärel aga lehelugemine, naisega kraaklemine, söömine ja magamine, vaid ka soov elada kuidagi teisiti, mida ta kõigi eest varjab ja enamiku eest (naise eest igatahes) varjab edukalt.

Võib-olla see soov elada kuidagi teisiti panigi Teofilis Mocka köögiakna juurde istuma?

Tõendeid selle kohta küll ei ole — inimene tuli koju seebivabrikust, kus ta päeva jooksul kirjutas täis ilusa hunniku pabereid, sõi lõunat (või õhtust, seda teab ainult jumal), tegi pudeli lahti, kallas klaasi õlut, jõi ära, kallas veel korra, kuid ei joonud, toetas küünarnukid aknalauale, klaasi aga seadis enda kõrvale.

Õu lõhnas pööraselt sirelitest. Neid oli ilmatu hulk köögiaknast vasakul, aia ääres, ehkki nõnda nimetatakse seda kohta vaid harjumusest, mingit aeda pole siin enam ammu, kõdunes ära, pudenes laiali, tuli mullast ja sai mullaks, ainult lapsed astuvad veel vahel harva paljajalu okastraadile. Vahetevahel korraldavad nad löökpillikontserdi. Leiavad sirelitest lõhkise kastruli, milles mõni naisterahvas, puhaku ta rahus, keetis põrsastele kartuleid, kõrbenud põhjaga panni, millel mõni meesterahvas, puhaku ta rahus, soojendas öösiti kotlette, kui tema kaasa, puhaku ta rahus, talumata viinalehka, oli enese sulgenud magamistuppa, nad leiavad ka õue lähema ajaloo atribuute, taovad neid keppidega, ning ajaloolt pudeneb roostet, ja sireleis üksilduses elav ööbik ei saa enam kuskil asu, ta sööstab ühelt oksalt teisele, ühe õiekobara juurest teise juurde, lendab vihaselt eemale ning tuleb uuesti tagasi, sest need sirelid on juba tema kodu. Miks küll lapsed ei salli ööbikut ja õue ajalugu? Praegu aga pole neid näha. Nad ei roni sirelite vahel, ei viska palli läbi tünnivitsa, mis on löödud ühe kuuri külge, nende kuuride rodu üks ots toetub Teofilis Mockast paremal müürinurgale, teine aga tungib peaaegu kõnniteele.

Teofilis Mocka vaatab õue ja tunneb, et armastab seda, ehkki on siin elanud sõja lõpust peale, veetnud kogu oma tormaka nooruse, kuni Mockienė ta käsikivi külge aheldas, aga harjuda õuega nõnda,

et lakkaks seda armastamast, ei ole ta suutnud tänaseni. Teofilis Mocka armastuses on teatud veidrusi — ta armastab ainult õue seda osa, mida näeb köögiaknast. Sest see sarnaneb tema arust naiseüsaga. Üsas elab viljalootus. Lootus pole veel kordagi muutunud viljaks. Teofilis Mocka ei tea ka ise, mis vili see võiks olla — poeg, võib-olla aga kuuldud või teisele öeldud hea sõna? Või üldse mingi teistsugune elu inimeste seas? Talle teeb lihtsalt head meelt teadmine, et veel on olemas üsk, ning see on veel elav, sellepärast ei istu ta kunagi magamistoa või suure toa akna juurde. Mis toimub nende taga, selle peale ta sülitab. Ja mis toimub kuuride rivi taga, sellele sülitab samuti, kui ta istub, küünarnukid aknalaual, ning kõrval lahtub klaasis õlu. Tõsi küll, on üks niisugune asi, mis köögiaknast ei paista, aga mille peale Teofilis Mocka ei ole kunagi sülitanud. Üsna lähedal asub õllepaviljon ehk akvaarium, ning selles on hulga koduteel toppama jäänud mehi, nad seisavad kõrgete laudade juures, läigitavad oma kuuekäänistele õlut, nimetavad üksteist kärnakongideks või veelgi ilusamini, kui ei ole ühel nõul, kumb keskmängija linna meeskonnas on parem, kas Petrauskas või Vasiliauskas, aga kui on ühel nõul, siis saavad neist otsekui sugulased, meeleliigutusest tuleb pisargi silma, ning võib-olla üksnes akvaariumi arhitektile on selge, kuidas niisugusest igaõhtusest kärnakongitamisest ja meeleliigutamisest ei lagune koost tema sünnitise õhukesed seinad. Akvaarium on otsekui üsk, ning Teofilis Mockal on selle olemasolust hea tunne. Hea sellest, et ta võib ükskõik mis hetkel kuni kella 23.00 sinna minna, mitte kannu või teistki rüüpama, õlu lahtub siinsamas, tema kõrval, vaid meestega vaidlema, melust osa saama, aga ta võib ka jätta minemata, kui ei taha. Akvaariumi küsimuses on ta ise enda härra. Ahel, millega Mockienė on ta käsikivi külge kinnitanud, ulatub akvaariumini, muidugi mõista mitte sammugi kaugemale, ainult niisugune on lubatud raadius, ent vastavalt kõigile teatud kodulooma kuudi külge ketti panemise ja geomeetriaseadustele võib Teofilis Mocka tõmmata ringjoone, ja just sellele jääb veel üks aken, pehme ja mõnusa Agnė aken, mille juures naine alalõpmata ootab, kui tema mees on läinud raudteele öövalvesse.

Õues, sirelilõhnas, askeldab juba Teofilis Mocka naine. Paneb tabureti kuuri juurde, ronib sellele, seob tünnivitsa külge nööri. Siis läheb põiki üle õue, paneb tabureti Nosevičiuse maja nurga juurde ning seob nööri teise otsa juhtmetoru külge. Juba üsna madal päike venitab Mockienė varju kogu jalgraja pikkuseks kuni tänavani, ja kui naine taburetil vaaruma lööb ning käed laiali ajab, siis näib, nagu lebaks maas mingi halvasti kokku pandud rist. Mockienė kaob, lõiganud nööriga läbi loojangupuna ja sirelilõhna, aga ka päike ripub veel vaid silmapilgu aia kohal, peitub selle taha, ning esikust ütleb naise hääl Teofilis Mockale kuklasse:

«Aita välja väänata.»

Teofilis Mocka tõuseb vaikides ja läheb vannituppa, seal asuvad nad lillelise voodilina kallale, mõlemad on vihased teineteise, võib-olla veel kellegi peale, ning Teofilis Mocka keerutab koguni ise paar-kolm korda ringi, tõstnud oma linaotsa pea kohale.

«Paned ööseks kuivama? Kas ära ei varastata?»

«Millal ma siis pesen? Võib-olla pesen ehitusel, kuivatan sealsamas?»

«Mis sa mind närid? Kas mina ei käi tööl?»

«Sina töötad pliiatsi ja keelega, mitte aga ehitusel.»

«Igaühel on töö vastavalt haridusele.»

Mockienė tõstab löögiks käe märja aluspesuga.

«Virutan sulle vastu vahtimist, siis saad oma hariduse! Lõpetas kursused sada aastat tagasi — ja juba on professor valmis, isegi väljakäiku ei lähe enam ilma värske ajaleheta!»

«Sina ei saa mind keelata, kui mina ennast harin.»

«Küll saan, kui vaja.»

Edasi väänavad nad vaikides. Teofilis Mocka mõtleb, et tõepoolest saab. Saab keelata. Ta on täiesti naise meelevalla all. Ja see pole tema, Teofilis Mocka süü, ta ei oska endaga midagi peale hakata, ei oska ennast käskida, seepärast läheb ta soojemal ööl magama koguni kuuri, kus on väike diivan ja kuhu ta on toonud sisse elektri ning mitu komplekti vanu ajakirju. Seal lõhnab kasetohu, laastude järele, ning kui lükkad ukse valla, tuleb ka sirelilõhna, ja kui sa veel ajakirjadest leiad mõne varem lugemata loo gangsteritest, maavärisemisest või tulemäe purskest, või meteoriidi langemisest tuhande kilomeetri kaugusel, või põuast, samal ajal kui nurgapealsest leivapoest levib igal hommikul värskelt hapukat lõhna, või lennuõnnetusest, või veel millestki samalaadsest, mida on väga mõnus teada saada soojal ning vaiksel ööl, — siis mõtled tahtmatult, et võiksid kuuris istuda seni, kuni tuleb sinu tund. Sest sa ei oska enam ammu ennast käskida, Mockienė aga ei suuda andestada seda oskamatust, sellest see põrgu, vahest seepärast on Teofilis Mockal ja võib-olla ka tema naisel aken ringjoonel?

Naisel võib olla musttuhat akent, sest tal ei ole ringi, Mockade peres on ringjoon tõmmatud ainult Teofilis Mockale.

Ta läheb taas akna alla, nõjatub küünarnukkidega aknalauale, ei, enne joob klaasi tühjaks, õlu on leige ja juba päris lahtunud, oleks pidanud korraga ära jooma, ent ta säästis, lükkas mõnu edasi (nõnda see elus juba kord on, nõnda sa elad, just nagu sööksid leiba pekiga, kui leiba on terve käär, pekki aga kustutuskummi jagu, sead selle ühe otsa peale, sööma aga hakkad teisest, mõtled, et maiustamise jätad lõpuks, aga kui tuleb aeg maiustada, tunned, et mustast leivast on kõht täis).

Mockienė on taas õues, taburetiga, sellel aga on kauss, täis pesu, naine võtab linad, püürid ja riputab üles, tõustes kikivarvule otsekui must luik *Luikede järves,* tema kittel kerkib üsna kõrgele, jumal tänatud, alusseelik katab veel pisut kintse, ent Teofilis Mocka näeb ikkagi tema sinakaid, päikesest puutumata põlveõndlaid ning mõtleb äkitselt, küll oleks kena, kui pikne põrutaks Mockienėle praegu hüplevate rindade alla, vasakule, kus asub mootor, aga võib-olla temal on see paremal? Kui kenasti langeks naine laatsakile Nosevičiuse tütre aedruutidesse, kui kenasti ta neid räsiks, lebaks paljaste reitega, ning need poleks tõesti põrmugi elutumad, kui on praegu. Ja Teofilis Mocka jookseks õue, võib-olla aga hüppaks otse aknast välja, sellisel juhul suudaks ta end käskida, tõesti suudaks, ja pärast käskimist hüüaks kogu õuele, kogu tänavale, kogu linnale, sa mu kallis, mu armas, hirveke, kiisuke, mismoodi veel, kanake, kutsuke, mismoodi veel, kas siis on vähe sõnu, mida hüüda, kui sureb must luik, las ainult see pikne põrutab, *kuid sa oled ju katoliiklane!* Kes? *Katoliiklane.* Kes siin sihukest jama ajab? *Ristitud, leeris käinud, neelanud armulaualeiba nagu vahvleid ja üldse olnud hea inimestele, õue ja seebivabriku inimestele,* kes siin neid tobedusi suust välja ajab, jolki palki? Mockienė vaatab tema poole, nende pilgud kohtuvad, on niisugune tunne, et näed und, just nagu oleksid tapnud inimese, ise oled elus, aga lamad justkui tapetu kõrval, sest otsekohe kutsub sind kõrgem võim — jumal või miilits.

«Mis asja sa jõllitad?»

«Imetlen sinu ilu.»

«Olin loll, et vannitoas ei äianud.»

«Muud sa ei oskagi.»

«Kulla inimene, kas teie oskate muud?»

Naine on tige, võib-olla isegi aimab midagi, näib, et tormaks hea meelega Teofilis Mocka kallale, kuid tormab siiski pesu juurde, palakad on nagu purjed, särgid, kaks naise kampsunit, miks nöörile? mõtleb miskipärast Teofilis Mocka, kampsuneid nööril tavaliselt ei kuivatata, mis see lõpuks minu asi on, Mockienė aga saalib piki nööri, kohendab siin ja kohendab seal, üsna tüüpiline stseen neorealistlikust meistriteosest, ainult sitsiilia meloodia on puudu, seejärel kahmab ühe käega juba tühja kausi, teisega tabureti, kaob nurga taha, ning Teofilis Mocka ootab lööki. Ootab kuklaga ja õlgadega, seljaga, võpatab, kui vannitoas täriseb kauss, sellesse lendavad ülejäänud pesupulgad, õues aga lükkab linad laiali Nosevičius Kazimieras. Astub esile aegamisi ja ettevaatlikult, otsekui kartes maha loksutada riigi kesvavee tänase päeva portsjonit, poolt ämbrit, võib-olla aga tervet ämbrit.

«Muudkui istud?»

«Vaatan.»

«Ka mina vaatasin. Kogu õhtu — akvaariumi ust, arvasin, ehk vajud sisse.»

Kazimieras töötab õlletehases villimisautomaadi juures, ta villib ka oma kõrisse, kuid akvaariumist läheb õhtul harva mööda, ilma et sisse põikaks. Mitte ainult õlle pärast ei toeta mehed seal laudu, mitte ainult õlle pärast.

«Ostsin endale toidupoest.»

«Kas sa tead, mida ma täna akvaariumis mõtlesin? Kui palju igasuguseid joogikohti oli veerandsaja aasta eest. Kui tagasihoidlikud ja hubased nad kõik olid, kas või see, kus me sinuga kõige tihedamini käisime, ah?»

«Kas sul neid praegu on vähe?»

«Küll ja küll. Aga tol ajal ei olnud veel tüüpprojekte. Tol ajal ei nimetatud neid akvaariumideks ja neis rippusid natüürmordid. Meie baaris — singiga, Meškauskienė juures — viinamarjadega. Nüüd aga käib kõik tüübi järgi. Täna sain akvaariumis aru, et olen ka ise muutumas tüüpkujuks. Ametivõimude niisugust suhtumist toitlustuspunktide ehitamisse tõlgendan mina, esteet, kui ristiretke minu individuaalsuse vastu.»

Teofilis Mocka itsitab.

«Mis esteet sa oled, kui lakud õlut?»

«Mida ma pean siis lakkuma? Peedikat?»

«Kohvi. Sidruniga. Ja konjakit.»

«Sul on iganenud arusaamad, Teopas. Esteetide kõhud on tänapäeval sellestsamast õllest punnis. Vaata, siin on näitlik õppevahend. Kas see pole trumm?» Kazimieras tonksab endale rusikaga vastu kõhtu. «Ehk soovid muusikat kuulata?»

«Kui võid jätta mängimata, siis täna õhtul ära mängi, Kazys.»

«Ei või, Teopas. Süda taob, nõuab, ära pahanda minu südame peale, sõber Teopas.»

«Ole inimene, Kazys, ära kiusa linnukest.»

Ja ta läheb — otse oma puumaja uksest sisse. Kohemaid lööb valgeks võõrastetoa aken, Nosevičius Kazimierase siluett seisab hetke nailonkardina taga, seejärel järsku lüheneb, kõverdub, ning Teofilis Mockale nähtamatud sõrmed jooksevad üle klahvide, otsekui puistates laiali väikesi konte, *võib-olla on need inimese kondid?* Köögis on pime, veel pole klõpsatanud lüliti, sirelites on vaikne, õhtu pole veel lõppenud, kui Teofilis Mockat haarab juba hirm, see närib teda roiete all, vasakul pool, kuhu on seatud mootor, ning ta teab hästi, et ei suuda endaga midagi peale hakata, kui sülitab järsku kõigele ja läheb ringi sees otsima Agnė akent. Sest laval on needsamad ja Ludwig van, *op. 26, Klaverisonaat (La-bemoll-mažoor, leinamarsiga),* sirelites aga hakkab laulma ööbik. Ta alustab kõige kõrgemalt noodilt, on ilmselgelt ärritatud, lausa kisab: puhaku rahus Ludwig van, Nosevičius Kazimieras ja tema häälest ära klaver, Teofilis Mocka köögiaknal, kõik, kes ei lase tal rahulikult

elada selles linnas, aia ääres, sirelites lõhkiste kastrulite ja kõrbenud põhjaga pannide kohal, kõigi õue ajaloo muuseumi eksponaatide kohal, vaid tekitavad vastikut ärevust, mille peab välja laulma, *mis kurat teda küll siia tõi?* Seda küsib Teofilis Mocka (mis kurat teda küll siia tõi?), *op. 26* katkeb samal ajal teise osa keskel, nailonkardinad lähevad laiali, nende vahelt ronib esile Kazimieras ja viskab vandudes sirelitesse kartuli. Mõned taktid vaikust, taas *op. 26*, teine osa algusest peale, ning taas voolab ööbiku raev nende pihta, kes äratavad igatsust kaotatud professionaalsete võimete järele. Mis kurat teda siia tõi? Teofilis Mocka selja taga klõpsatab lüliti.

«Ütle mulle, Teofilis, kuhu tuleks kirjutada kaebus? Majavalitsusele või täitevkomiteele? Millal see naistekütt laseb inimestel puhata kas või ühe õhtugi?»

Nad on mõlemad üpris sarnased, välgatab Teofilis Mockal mõte. See, kes praegu põõsastes möllab, ja see, kes köögis.

«Kazimieras — ja naistekütt? Ta on esteet, ja ma olen kuulnud, keegi rääkis, et ta ei ole millekski võimeline.»

«Mitte millekski?»

«Nii räägitakse. Veel räägitakse, et sellepärast ta ongi esteet.»

«Tähendab, olete nagu pada ja katel? Mina aga mõtlesin, et teid on sugulasteks teinud akvaarium.»

«Mida sa sellega öelda tahad?»

«Ma tahan sulle tõesti midagi öelda.»

Nosevičius sõidab sel ajal *op. 26* neljandasse ossa. Ta ei pillu enam kartuleid sirelitesse, võib-olla nüüd talle tundub, et tal ei käi ööbikuga muusikaline lööming, vaid mõlemad tegutsevad ühe ja sellesama klaveri taga, neljal käel, *ka sina, Brutus?*

«Ma olen juba neljakümneaastane, Teofilis.»

«Sinu asemel ma ei kiitleks sellega.»

«Ma ei kiitlegi. Ainult ütlen, et ilma lapseta ma enam edasi ei ela.»

«Kui nõnda, siis kasutasid nööri valel otstarbel.»

«Ma oskan siit majast niisamagi ära minna.»

«Milleks sulle laps? Milleks on temale sind vaja? Kas arvad, et meie perekonnas kasvab temast inimene?»

«Ma ütlesin, ilma lapseta ma sinuga enam edasi ei ela. See on ultimaatum, Teofilis. Ma annan sulle aega terve nädala.»

«Kas või kuu,» ütleb Teofilis Mocka ja tunneb, kuidas miski tema sisemuses aeglaselt pöördub, võib-olla liigutab end seal soov elada kuidagi teisiti, aga ta vaatab ikka veel õue üska, heitmata pilkugi uksel seisvale madonna Mockienėle.

Madonna Mockienė aga küsib:

«Kuhu ma selle kaebuse siis ikkagi kirjutan?»

Edasi aga läheb kõik nõnda, nagu oli kirjeldatud loo alguses. Kazimieras siirdub ilma igasuguse pausita *op. 26* juurest *op. 123* juurde, sellesama Ludwig vani *Missa solemnis*'e juurde. *Credo, Risti kandmine*, Nosevičius Kazimierase la-la-laa (Viinis Währingi kalmistul lüüraga obelisk vististi vabiseb), ning nooruke joonistusõpetaja keerab lõpupoolest tänavalt õue üska. Teofilis Mocka märkab teda, kui ta pugeb märgade palakate vahelt läbi, ja mõtleb: mida see pikahabe siit otsib? Joonistusõpetaja aga mõtleb alles üsna tudengi kombel: Hugo van der Goes (umbes 1435—40 — 1482), hollandi meister, *Lapse kummardamine*, see meesterahvas on ehtne keskmise karjuse modell, elavalt raamitud kõdunenud aknaraami.

«Kas siin ei ela keegi Zubrickas?»

«Ei. Pole kuulnud. Sõja lõpust peale ei ole siin niisugust elanud.»

«Pardon.»

Ja ta seisatab veel tõesti kõnniteel, vaatab tagasi õue poole, kus ei ela Zubrickas ja kus isegi Hugo van der Goesi (umbes 1435—40 — 1482) keskmist karjast varjab palakate, aluspesu, naistekampsunite rodu. Malbe lööklaul *Küll homme koidab kaunis päev* ja täielik selgus, et temaga, selle lööklauluga, ei saa lõpetada käesolevat lugu, et mingit lugu siin veel ei olegi, sest tarvis on veel mingeid helesiniseid kaugusi, helesinist perspektiivi, kus peaksid kokku põrkama kaks kirge, kaks iha elada *kuidagi teisiti*, tarvis on klaari helesinist aega, mil seebivabriku kontoriametnik Teofilis Mocka muutub tõepoolest keskmiseks karjaseks, kes on tulnud kummardama püha neitsi vilja. Sestap ma söandan harjutada stseeni, mis võib aset leida nädala, kuu või aasta pärast.

Õues kuivab juba teistsugune pesu, kuid nöör on seesama ja ka Teofilis Mocka vaatab köögiaknast samamoodi välja, ning las joonistusõpetaja näeb, kuidas nädala, kuu või aasta pärast läheb Mockienė veel kord õue, võtab nöörilt oma kampsunid (need, mis joonistusõpetaja eest varjavad keskmist karjast) ning jutleb pisut Teofilis Mockaga.

Nii ruttu kuivasid ära?

Ütle mulle parem, mis jõledust sa sinna kuuri oled raputanud?

Seal on rotte. Närivad kotid katki, pole kartulit kuhugi panna.

Võib-olla olen mina ka rotisoost, mis?

Las joonistusõpetaja näeb pesu vahelt, kuidas veel mõne aja pärast tuleb Nosevičius Kazimieras, et lõdvestada Ludwig vanist kangeks jäänud sõrmi, ja ütleb Mockienėle, kes vististi seisab siis ruudiaia juures, käed puusas ja tohutu suur kõht täiskuule näitamiseks ette aetud.

Sa oled ju küps, Mockienė. Nagu hiigelpirn. Kas pole juba aeg oksa küljest alla kukkuda?

Võib-olla aga ei ütlegi, sest Teofilis Mocka vaatab siis köögiaknast oma kuuvalgel seisvat naist otsekui antiikskulptuuri ning küllap itsitab rahulolevalt.

Viimase kümmekonna aasta jooksul on leedu nõukogude proosasse traditsioonilise lüürilisest hõngusest kantud novelli ja jutustuse kõrvale üha sagedamini ilmunud teoseid, mida iseloomustavad tundelisuse vältimine, kaine, konstruktiivne ellusuhtumine, dünaamilisus, tugev intellektuaalne alge, peen iroonia, intrigeeriv skeptitsism. Ja pole vist juhuslik, et seda laadi viljelevad, leedu nüüdiskirjandusse uusi tuuli toonud autorid — ««Loomingu» Raamatukogu» kaudu meile juba tuttavad Vytautas Martinkus ja Saulius Tomas Kondrotas, samuti Ričardas Gavelis, Vydas Astas, Mečys Rakauskas — ei ole kirjandusse tulnud filoloogidena, vaid on õppinud füüsikat, matemaatikat, elektrotehnikat, psühholoogiat.

Nende hulka kuulub ka Ramūnas Klimas, sündinud 22. juulil 1945 Panevėžyses. «Kui nimetada salve, kust ma ammutan teri oma proosale,» on R. Klimas öelnud ühes intervjuus, «siis meenutaksin ennekõike lapsepõlvepäevi, sõjajärgset Panevėžyst, seda rusudes, päikeselist ja sünget, valget ja porist linna, meenutaksin inimeste lihtsat elu ja nende argiseid töid, hirmu kauge linnataguse metsa ees, tundmatusse suunduvaid raudteerööpaid, esimest pulma ja esimest matust . . . Olen pärit sealt, niisugusest Panevėžysest, rahvasummast, kes tuulisel sügisõhtul piiras kõledat kino, kus näidati trofee-«Tarzanit» . . .»

1968. aastal lõpetas R. Klimas elektrotehnikainsenerina Kaunase Polütehnilise Instituudi. «Asja ees, teist taga hakkasin instituudis kirjutama, tuupides edasi kõrgemat matemaatikat, kvantfüüsikat ja teoreetilist elektrotehnikat, ehkki veendusin peatselt, et minus peituv — olgu või kehv — prosaist on õnnelikum kui (kehv) insener . . .» Aastail 1968—1970 töötas R. Klimas Panevėžyse kompressoritehases, 1972—1978 noorsooajalehe «Komjaunimo tiesa» toimetuses, 1978—1981 oli Leedu NSV Kirjanike Liidu proosakonsultant, 1981—1986 liidu juhatuse sekretär, alates 1986 ajakirja «Pergalė» peatoimetaja asetäitja.

R. Klimas on avaldanud proosakogud «Lindude söötmise püha» (Paukščių lesinimo šventė, *1971), «Õppevaheaeg Aukštaitija täiskuu all»* (Atostogos po Aukštaitijos pilnatimi, *1976) ning «Gintė ja tema mees»* (Gintė ir jos žmogus, *1981). «Elu ja selle probleeme ei tunne ta mitte kuulu järgi, tal on teada sõja valusad jäljed, ta mõistab pea ja südamega reaalset olukorda meie rahutus maailmas,» on R. Klimase kohta kirjutanud Sergei Baruzdin. «Tema novellid ja jutustused on terava konfliktiga, täpsed ja psühholoogiliselt usaldatavad, mõttelt mahukad . . .» Praegu on R. Klimasel käsil kaks romaani — üks tänapäevast, teine XVI sajandi Vilniusest.*

R. Klimase lühiproosat on ilmunud perioodikas ja kogumikes vene, ukraina, saksa, ungari ja soome keeles, käesolev väike valimik on esimene tema teoste raamatuks saanud vahendus.

Tõlkija